

Nové poznatky v syndromu

CAN

a multidisciplinární spolupráce

Sborník prezentací ze seminářů

Kolektiv autorů

OBSAH

Úvod	11
------------	----

I. PREZENTACE ZE SEMINÁŘŮ	13
--	-----------

Syndrom CAN z pohledu sociálně právní ochrany dětí	13
---	-----------

Syndrom CAN v praxi

a podpora mezioborové spolupráce při jeho řešení

Věra Bechyňová, ředitelka a sociální pracovnice

přednáška	13
-----------------	----

STŘEP – české centrum pro sanaci rodiny

Sanace rodiny

Činnosti sanace rodiny

Multidisciplinární spolupráce	14
-------------------------------------	----

Specifika v oblasti CAN

Geert Hofstede

Sociokulturní odlišnosti

Principy vyhodnocování	15
------------------------------	----

Podporovat vnitřní motivaci

Spolupráce rodiny

Smysl plánování

Smart/kotvení plánu	16
---------------------------	----

Případové konference

Cíle případových konferencí

Smysl PK

Typy PK

Účastníci – procesní role

Klima PK

Struktura PK

Efektivita případových konferencí

Strukturované vyhodnocování a individuální plán ochrany dítěte

– multidisciplinární spolupráce při řešení syndromu CAN

Mgr. Kristýna Jůzová Kotalová, přednáška	18
Strukturovaná práce s ohroženým dítětem a rodinou	
Nástroje strukturované práce s dítětem a rodinou	
Strukturované vyhodnocení situace dítěte a rodiny	19
Individuální plán ochrany dítěte (IPOD)	
Proč IPOD tvořit?	
Struktura IPOD	
Práce s IPOD	
Spolupráce na tvorbě IPOD	
IPOD – souhrn	

Syndrom CAN z pohledu policie ČR 21

Syndrom CAN a trestní oznámení

PhDr. Alena Kolářová, přednáška	21
Trestný čin	
Obligatorní znaky skutkové podstaty trestného činu	
Oznámení trestného činu	22
Základní kriminalistické otázky	23
Zákony ČR – Trestní řád	
§ 158 Postup před zahájením trestního stíhání	
§ 55/2 Zákon o trestním řízení soudním	
§ 50 Krátkodobá ochrana osoby	
§ 102 Ochranná opatření	
§ 367 Nepřekažení trestného činu	
§ 368 Neoznámení trestného činu	
Ukázkové usnesení	27

Syndrom CAN a úkoly policie při jeho potírání

JUDr. Martin Kloubek, Ph. D., přednáška	28
---	----

Úmluva o právech dítěte	28
Článek 1	
Článek 3	
Článek 19	
Článek 33	
Článek 34	
Trestně právní aspekty CAN – trestné činy související se syndromem	32
CAN – pojmy a výňatky z jednotlivých ustanovení	
Trestní zákoník – č. 40/2009 Sb.	
§ 20 Příprava (trestného činu)	
§ 140 Vražda	
§ 141 Zabití	
§ 142 Vražda novorozeného dítěte matkou	
§ 144 Účast na sebevraždě	
§ 145 Těžké ublížení na zdraví	
§ 146 Ublížení na zdraví	
§ 149 Mučení a jiné nelidské a kruté zacházení	
§ 164 Neoprávněné odebrání tkání a orgánů	
§ 166 Odběr tkáně, orgánu a provedení transplantace za úplatu	
§ 168 Obchodování s lidmi	
§ 169 Svěření dítěte do moci jiného	
§ 185 Znásilnění	
§ 186 Sexuální nátlak	
§ 187 Pohlavní zneužití	
§ 188 Soulož mezi příbuznými	
§ 190 Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí	
§ 191 Šíření pornografie	
§ 192 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií	
§ 193 Zneužití dítěte k výrobě pornografie	
§ 195 Opuštění dítěte nebo svěření osoby	
§ 196 Zanedbání povinné výživy	
§ 196a Zvláštní ustanovení o trestání	

§ 197 Zvláštní ustanovení o účinné lítosti	
§ 198 Týrání svěřené osoby	
§ 367 Nepřekažení trestného činu	
§ 368 Neoznámení trestného činu	
§ 199 Týrání osoby žijící ve společném obydlí	
§ 44 až 47 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR – vykazání	
§ 200 Únos dítěte a osoby stížené duševní poruchou	
§ 201 Ohrožování výchovy dítěte	
§ 202 Svádění k pohlavnímu styku	
§ 203 Beztrestnost dítěte	
§ 204 Podání alkoholu dítěti	
Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR	44
§ 10 Iniciativa	
§ 11 Přiměřenost postupu	
§ 13 Poučování	
§ 21 Poskytování ochrany a součinnosti při provádění exekuce a výkonu rozhodnutí	
§ 40 Vstup do obydlí, jiného prostoru nebo na pozemek	
§ 50 Krátkodobá ochrana osoby	
Operativně pátrací prostředky při potírání CAN	46
Ústava české republiky – ústavní zákon č. 1/1993 Sb.,	
Listina základních práv a svobod se uvozuje ústavním zákonem	
č. 23/1991 Sb.	
Podpůrné operativně pátrací prostředky	
Zákonné podmínky využití operativně pátracích prostředků podle	
trestního řádu	
Sbírka interních aktů řízení (SIAR)	48
Sekundární viktimizace	
Povinnost policejního specialisty	
Práva oběti trestného činu	
Zákaz v souvislosti se syndromem CAN	
Věrohodnost svědka poškozeného	

Syndrom CAN z pohledu zdravotnictví	56
--	-----------

Detekci násilí na dítěti – diagnostika syndromu CAN

MUDr. Pavel Biskup, přednáška	56
-------------------------------------	----

Metodický pokyn MZ ČR

Detekce syndromu CAN – klinický obraz

Zanedbávání péče	57
------------------------	----

Další rizika vedoucí k syndromu CAN

Nedovolená manipulace s dětmi	58
-------------------------------------	----

Pronásledování

Domácí násilí a syndrom CAN

Zvláštní zdravotnická zařízení	59
--------------------------------------	----

Důvody příjmu dítěte do zvláštního zdravotnického zařízení

Regionální struktura umísťování dětí (v %)

Poskytování komplexní péče dětem	60
--	----

Představy žadatelů náhradní rodinné péče o dítěti	61
---	----

Důvody neúspěšné NRP

Změny v institucionální péči

Syndrom CAN z pohledu NZDM a krizových center	62
--	-----------

Syndrom CAN v praxi a podpora mezioborové spolupráce

při jeho řešení

PhDr. Branislava Marvánová Vargová, přednáška	62
---	----

Syndrom CAN

Identifikace CAN

Symptomy

Rizikové faktory

Individuální faktory na straně dítěte

Sociální faktory / faktory na straně prostředí

Rizikové faktory na straně rodiny / rodičů

Protektivní (podpůrné) faktory

Intervence zaměřené na posilování protektivních faktorů

Od intuice ke strukturovanému posouzení	66
Klíčové pojmy	
Co myslíme pojmem riziko?	
Vytváření jednotného přístupu k posuzování rizika	
Základní definice pojmů	
Výhody používání strukturovaného posouzení rizika	
Rizika používání strukturovaného posouzení rizika	
Příklady nástrojů pro vyhodnocování rizika týrání a zneužívání dětí	
Cvičení	68
Postoje a zkušenosti se syndromem CAN	69
Jak Vás může práce se syndromem CAN ovlivnit?	
Modelová situace – rozhovor s dítětem	
Jak můžete zvýšit pocit bezpečí dítěte	
Čemu se v rozhovoru s dítětem vyhnout	
Hlavní zásady komunikace s dítětem	70
Hlavní zásady komunikace s dítětem	
Legislativní úprava – viz přednáška JUDr. Martina Kloubka, Ph.D.	71
Úmluva o právech dítěte	
Legislativa u oznamovací povinnosti – viz přednáška PhDr. Aleny Kolářové	
Oznamovací povinnost	
Plnění oznamovací povinnosti	
Občanský zákoník	
Komunikace s rodinou – komunikace s násilným rodičem	72
Syndrom CAN a DN	
Podpora rodičovských kompetencí	
Cyklus naplnění potřeby	
Násilná reakce	
Posttraumatická stresová porucha	74
Potřeby dítěte	
PTSP u dětí	
Vlivy na rozvoj PTSP	
Symptomy PTSP	

Kde lze zachytit signály PTSP	
Zpracování krizové reakce	
Obličejové cviky, které uvolňují plazi mozek	
Legrační mluvení	
Mírné pohupování	
Aktivity podporující pocit bezpečí	
Zdroje pro zvládání náročných situací	
Prevence syndromu vyhoření při práci se syndromem CAN	76
Kazuistika	77
Jak Vás může práce se syndromem CAN ovlivnit?	79
Seznam zákonů	80
II. ROZŠÍŘUJÍCÍ TEXTY	81
<u>Sanace rodiny a dítě se syndromem CAN</u>	
Věra Bechyňová	81
Základní znaky sanace rodiny	82
Interdisciplinární spolupráce	
Podněty pro praxi – vytváření spolupracujících týmů	83
Cílové skupiny rodičů a dětí v kontextu složení IT	84
Případová konference	85
Principy případových konferencí	87
Základní principy PK	
Příklad z praxe	89
Informovanost	91
Spolupráce	
Partnerství rodičů a odborníků	92
<u>Detekce syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v ordinaci praktického lékaře</u>	
MUDr. Pavel Biskup	94

Klinický obraz týrání	95
Fyzické týrání	
Psychické týrání a šikanování	
Sexuální týrání a zneužívání	
Důvody, které vedou lékaře k podezření ze syndromu CAN	
O autorech	101

Úvod

Sborník, který držíte v rukách, čerpá ze zkušeností přispěvatelů, kteří patří mezi renomované praktiky v řešení problematiky syndromu CAN.

Autoři sborník poskládali jako sourodou mozaiku postupů a kompetencí, které jednotliví aktéři mohou a mají ze své zákonné pozice při řešení syndromu CAN uplatnit. Nezbytnost jejich úzké spolupráce je ve sborníku nejen explicitně popsána, ale po přečtení všech jednotlivých příspěvků se jeví jako podmínka úspěšného řešení jednotlivých klientských případů. Popsané role sociálních pracovníků, zdravotníků i policistů ve spolupráci s rodinou jsou podloženy přehledným legislativním rámcem, včetně důležité reflexe novelizované legislativy v sociálně právní ochraně dětí. Ta dodává řešení syndromu CAN další důležité legislativní nástroje, jako je např. individuální plán ochrany dítěte.

Principy multidisciplinární spolupráce jsou autory sepsány s hlubokým porozuměním, ze zkušeností stovek realizací. Do centra pozornosti je postaven zájem dítěte, poznání jeho potřeb a hendikepů. Nejlepší zájem dítěte není sledován paternalisticky, ale participativně, s citlivým a jeho situaci relevantním zapojením do řešení.

Autoři kladou pochopitelně důraz na včasnou detekci problémů v rodinách a včasné řešení. Předcházení rozvoji syndromu CAN je přirozeně nejúčinnější. Důležité je i včasné a rychlé jednání kompetentních aktérů, pokud je problém detekován. Přesto, nebo právě proto, že syndrom CAN je ve společnosti tabuizován, musí být pomoc obětem profesionální, bez zátěže předsudků. Rozličné bariéry a předsudky se mohou objevovat a objevují i u profesionálů zejména ve vztahu k sociálně slabým lidem, menšinám, k cizincům s odlišným socio-kulturním zázemím.

Silnou stránkou sborníku je jeho praktičnost a užitnost, a zároveň vysoká odbornost. V relativně úzké knížce mohou čerpat inspiraci pro svoji práci nejen pracovníci v přímém kontaktu s oběťmi syndromu CAN a jejich rodinami, ale také širší odborná veřejnost, vedoucí pracovníci a úředníci i politici, kteří jsou zodpovědní za to, že pro oběti syndromu CAN bude vždy a ve všech oblastech Česka k dispozici účinná pomoc, a že kompetentní aktéři budou k řešení syndromu CAN dostatečně a systematicky vedeni. Jinými slovy, že v ČR bude k dispozici funkční a neděravá síť služeb a pomoci i ochrany, založená na principu spolupráce jejích aktérů.

Přeji Vám poučné čtení a upřímně děkuji autorům a vydavatelům sborníku, že jím významně přispěli k diskusi o řešeních problematiky syndromu CAN.

Klára Šimáčková Laurenčíková
odborný garant

Syndrom CAN z pohledu sociálně právní ochrany dětí

Syndrom CAN v praxi a podpora mezioborové spolupráce při jeho řešení

Věra Bechyňová, ředitelka Střediska Střep

STŘEP – české centrum pro sanaci rodiny

Cílem střediska je umožnit dětem ohroženým zanedbáváním péče, aby mohly spokojeně a bezpečně vyrůstat ve svých vlastních rodinách, a snižovat počet dětí odebíraných z rodin prostřednictvím:

- zplnomocňování rodičů, aby byli schopni reagovat na potřeby svých dětí, starat se o ně a chránit je, vyvíjení a poskytování inovativních sociálních služeb pro ohrožené rodiny s dětmi, prosazování myšlenky pomoci a podpory pro cílovou skupinu v legislativě a spolupráce na jejím zavádění do praxe, vytváření a realizování vzdělávacích programů pro další odborníky, kteří intervnují do života dětí.

Sanace rodiny

Sanace rodiny je soubor činností sociálně–právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou poskytované a / nebo ukládané převážně rodičům dítěte a dítěti, ohroženému ve svém na sociálním, biologickém a psychologickém vývoji. Cílem sanace rodiny je předcházet, zmírnit nebo eliminovat míru rizik v ohrožení dítěte a poskytnout rodičům i dítěti přiměřenou pomoc / intervenci k zachování celé rodiny.

Činnosti sanace rodiny

Jsou vždy realizovány multidisciplinárním týmem ve spolupráci s dítětem a jeho rodinou. Mají svou obsahovou, časovou i procesní strukturu – cíl, plán, realizaci, monitoring a vyhodnocování. Základní pracovní jednotkou je tým.

Multidisciplinární spolupráce

Činnosti jsou vždy realizovány multidisciplinárním týmem ve spolupráci s dítětem a jeho rodinou. Mají svou obsahovou, časovou i procesní strukturu – **cíl, plán, realizaci, monitoring a vyhodnocování**. Základní pracovní jednotkou je tým.

Klíčové jsou:

- Sdílené cíle – ochrana / bezpečí dítěte, zájem, naplnění potřeb, posílení rodiny, podpora trvalých vztahů
- Komunikace
- Sdílené cesty / postupy
- Rozdělení rolí
- Respekt / kvalitní vztahy
- Prevence / řešení konfliktů
- Vyhodnocování / rozvoj spolupráce

Specifika v oblasti CAN

- Proces vytváření týmů (zákon o SPOD / procesy a vztahy)
- Efektivita výsledku závisí na vztahu k cíli i na interpersonálních vztazích
- Stereotypy / nedostatek informací – veřejná zpráva / NNO
- Vztahy v týmech – soutěžení, spolupráce, destrukce, obětavost

Geert Hofstede

- Spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití
- Dimenze národních kultur / sociokulturní odlišnosti
- **Změna kultury:** mění se praktiky, hodnoty zůstávají

Sociokulturní odlišnosti

- Vzdálenost moci
- Jedinec a kolektiv
- Maskulinita – feminita
- Expresivita emocí
- Dlouhodobá a krátkodobá orientace

Principy vyhodnocování

Bez spolupráce rodičů změny nezrealizujeme.

Vyhodnocovací rozhovor

- empatie – prevence eskalace konfliktu, falešné image rodiny

Akcent na porozumění a kontinuitu

Vyhodnocujeme to co, funguje / silné stránky.

Historie rodiny – sdílené hodnoty, tradice, identita

$$1 + 1 = 2$$

$$1 + 2 = 3$$

Vyhodnocovat pro každé dítě zvlášť.

(věk, bezpečí, aktuální / potencionální riziko)

Plánovat dle vyhodnocených rizik.

Zvažovat dopady sociálního statutu rodiny / co lze ovlivnit.

Využít kulturní odlišnosti ve prospěch dynamiky.

Podporovat vnitřní motivaci

- Věnovat stejnou pozornost cílům jako RODIČŮM a DĚTEM
- Hledat zdroje v kontextu rizikové situace (pozor na černobílé vidění)
- Nenutit, nedoporučovat, nementorovat, ale **hledat, co dítěti jde, co by dítě bavilo, co rodiče dokáží.**

Spolupráce rodiny

- Vytvořit možnosti, aby byly schopny popsat vlastní situaci (vyhodnocení, realita, náhled).
- Umožnit hledat / navrhovat / vážit vlastní možnosti – plánování
- **Umožnit volbu, která je v silách členů rodiny.**
- Vztah k cíli – vnitřní motivace – kotvení

Smysl plánování

- **Zajistit ochranu / sycení potřeb dítěte**
- Vyhodnotit aktuální situaci – základ plánu
- Najít / pojmenovat cíl – SMART / kotvení cíle
- Vytvořit kroky / cestu, která povede k zajištění ochrany / potřeb dítěte ve spolupráci s rodiči a dítětem

Smart / kotvení plánu

- Co uděláte
- Kdy a dokdy
- Jak to souvisí s cílem
- Jaké překážky se mohou stát
- Kdo a kdy musí být informován
- Potřebujete podporu / co jí získáte
- Zapomněli jsme na něco
- Pochybujete o některém kroku

Případové konference (PK)

Případová konference je optimální nástroj, jak nalézt takový způsob pomoci ohroženým dětem, aby ze sebe rodiče vydali to nejlepší, co v nich existuje, a dokázali to využít pro své dítě a pro zlepšení situace celé rodiny. Případová konference je plánované, koordinované a pevně strukturované pracovní setkání rodičů / dítěte a odborníků kteří pracují, pracovali nebo budou pracovat s ohroženým dítětem, jeho rodiči, příp. i s členy širší rodiny.

Cíle případových konferencí

– co je třeba řešit – cesta je již řešení

Principy SMART

Emočně neutrální

Zaměřené na potřeby dítěte

Rodič příp. dítě je v roli spolutvůrce plánu

Smysl – plán–realizace mezi PK

Smysl PK

Zajistit ochranu / sycení potřeb dítěte.

Vyhodnotit aktuální situaci – základ plánu.

Najít / pojmenovat cíl – SMART / kotvení cíle.

Vytvořit kroky / cestu, která povede k zajištění ochrany / potřeb dítěte ve spolupráci s rodiči a dítětem.

Typy PK

- Klasická (úvodní, průběžná, závěrečná)
- Urgentní
- Metodická
- Motivační
- Expertní

Účastníci – procesní role

- Svolavatel
- Koordinátor
- Iniciátor
- Zapisovatel
- Průvodce (moderátor, facilitátor)
- Zprostředkovatel
- Rodiče, děti
- Rizika – nepřipravená rodina, mnoho účastníků – bez zaměření na cíl, osobnosti a vztahy mezi účastníky

Klima PK

Vytvořit možnosti, aby byly rodiny schopny popsat vlastní situaci (vyhodnocení, realita, náhled).

Umožnit hledat / navrhopvat / vážit vlastní možnosti – plánování.

Umožnit volbu, která je v silách členů rodiny.

Vztah k cíli – vnitřní motivace – kotvení.

Struktura PK

- Čas, obsah PK
- Úvodní slovo
- Slovo svolavatele
- Sdílení odborníků
- Komplexní vyhodnocení

- Týmové plánování
- Ověření plánu
- Závěr

Efektivita případových konferencí

Sdílené cíle – ochrana / bezpečí dítěte, zájem, naplnění potřeb, posílení rodiny, podpora trvalých vztahů

Komunikace

Sdílené cesty / postupy

Rozdělení rolí

Respekt / kvalitní vztahy

Prevence / řešení konfliktů

Vyhodnocování / rozvoj spolupráce

Strukturované vyhodnocování a individuální plán ochrany dítěte – Multidisciplinární spolupráce při řešení syndromu CAN

Mgr. Kristýna Jůzová Kotalová

Strukturovaná práce s ohroženým dítětem a rodinou

Individuální přístup k dítěti:

- Analýza jeho potřeb
- Poskytování služeb a podpory „na míru“
- Vnímání dítěte v kontextu jeho rodiny a prostředí
- Strukturovaná práce
= zpřehlednění situace dítěte a rodiny, sjednocení postupů
- Změna role OSPOD
- Úprava novelizovaným zákonem o SPOD

Nástroje strukturované práce s dítětem a rodinou

Strukturovaná práce s rodinou a dítětem vychází z principů případové práce a **zah-
hrnuje:**

- Případové konference
- Strukturované vyhodnocení situace dítěte a rodiny
- Individuální plán ochrany dítěte

Strukturované vyhodnocení situace dítěte a rodiny

Zmapování a zprehlednění situace dítěte a rodiny, které vede k identifikaci ohrožení a potřeb dítěte.

Výhody

- Zjištění vlastního náhledu dítěte a rodičů na situaci,
- Využití velkého rozsahu informačních zdrojů,
- Posouzení situace z různých pohledů,
- Posouzení informací ve vzájemných souvislostech

Zahrnuje

- o Analýzu informací v jednotlivých oblastech života dítěte
 - o Vymezení rizik v jednotlivých oblastech
 - o Vymezení potřeb dítěte
 - o Vymezení ochranných faktorů
 - o Záznam přání dítěte a přání rodičů
 - o Identifikaci ohrožení dítěte
- ⇒ Vyhodnocení realizováno ve spolupráci s rodinou a odborníky, aktualizace.

Individuální plán ochrany dítěte (IPOD)

IPOD je „jízdním řádem“ práce s dítětem a rodinou.

IPOD shrnuje kroky, které je třeba učinit k ochraně dítěte, je „živým“ nástrojem práce s rodinou.

Předpokladem je aktivní podíl rodiny a dítěte.

Proč IPOD tvořit?

Práce s dítětem a rodinou je složitá, zahrnuje mnoho osob s různými potřebami, řadu spolupracujících subjektů, situace je proměnlivá.

IPOD se neliší obsahem, ale formou. IPOD umožňuje práci zprehlednit a jednoznačně určit, kam směřuje – je tedy časově, personálně a finančně efektivní (jak pro dítě, tak pro podpůrné subjekty).

Struktura IPOD

- Základní cíl IPOD
- Dílčí cíle IPOD (aktivní definice!)
- Opatření / aktivity k naplnění cílů
- Termíny naplnění cílů
- Osoby odpovědné za naplnění cílů (fyzické osoby)
- Kritéria kontroly naplnění cílů

Práce s IPOD

- Vyhodnocení situace dítěte a rodiny
 - vymezení rizik, potřeb dítěte a ochranných faktorů
- Vymezení cílů IPOD
- Vymezení odpovědných / spolupracujících osob
- Stanovení časového plánu
- Určení kontrolních kritérií
- Aktualizace IPOD

Spolupráce na tvorbě IPOD

OSPOD v roli koordinátora (případová práce).

Zapojení vyplývá z dosavadní spolupráce, vyhodnocení, případová konference.

Spolupráce v rozsahu odpovídajícímu profesnímu zaměření.

Vynutitelnost spolupráce?

Práce s mlčenlivostí, odpovědností!

IPOD – souhrn

- Jaká rizika dítě nejvíce ohrožují, jaké má dítě potřeby (⇒ cíle)
- Jak akutní je ohrožení dítěte (⇒ termíny)
- Kdo může dítěti pomoci (⇒ odpovědné osoby)
- Jak zjistíme, že práce s rodinou je efektivní, pro dítě prospěšná
- (⇒ kontrolní kritéria)
- Jak se vyvíjí situace dítěte (⇒ aktualizace)

Syndrom CAN z pohledu policie ČR

Syndrom CAN a trestní oznámení

PhDr. Alena Kolářová

Trestný čin

Podezření o tom, že byl spáchán trestný čin, který je oznámen Policii České republiky fyzickou nebo právnickou osobou, není posuzováno podle svého označení, ale podle svého obsahu.

Na základě prošetření může být věc posouzena jako:

- jednání ex legem (v souladu s právními předpisy)
- jednání extra legem (právním předpisem neupravené, avšak nezakládající sankční odpovědnost)
- věc občanskoprávní
- přestupek (správní delikt řešený příslušným orgánem), například podle zákona OSPOD
- trestný čin – orgány činné v trestním řízení
- policejní orgán, státní zástupce, soud
- Co je trestný čin? Jednání musí být popsáno v trestním zákoníku a pachatel popsaným jednáním musí naplnit všechny znaky skutkové podstaty trestného činu.

§ 13 Trestný čin

(1) Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.

(2) K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.

⇒ zákon č. 40 / 2009 Sb., trestní zákoník

Obligatorní znaky skutkové podstaty trestného činu

OBJEKT = zákonem chráněný zájem, například zdravý vývoj dítěte předmět útoku. viz systematiku zvláštní části trestního zákoníku
hlavy – oddíly – jednotlivá § ustanovení

OBJEKTIVNÍ STRÁNKA = způsob jednání, následek jednání, příčinný vztah mezi jednáním a následkem.

SUBJEKT – pachatel – musí být zletilý (mladistvý) a přičetný (stránka rozpoznávací a ovládací).

SUBJEKTIVNÍ STRÁNKA

- jednání úmyslné (úmysl přímý nebo eventuální)
- jednání nedbalostní (zavinění vědomé nebo nevědomé)

Společenská škodlivost skutku – posuzuje státní zástupce a poté soud.

Oznámení trestného činu

Oznámení OSPOD související se syndromem CAN je vhodné podávat diskrétně přímo u specializovaného útvaru služby kriminální policie a vyšetřování (dále jen SKPV).

Policisté útvarů služby pořádkové (uniformované) policie nejsou pro zpracování případů CAN odborně vyškoleni a zpravidla také postrádají potřebné zkušenosti. Nejsou oprávněni využívat operativně pátrací prostředky a před postoupením věci SKPV nepostupují v rámci prošetřování diskrétně. Tito policisté oznámení vždy zpracují otevřenou formou.

Podle zákona o Policii ČR má policie povinnost odhalovat trestné činy z vlastní iniciativy. Za účelem ochrany zdroje informace může SKPV podezření napřed konspirativně prošetřit a dále postupovat tak, jakoby pachatele odhalila na základě vlastní iniciativy.

Oznámení je možno podat všemi způsoby komunikace, ale v případě podezření na trestný čin související se syndromem CAN je možno doporučit především písemné oznámení osobně doručené na příslušný útvar SKPV (potvrzení kopie oznámení). Zde je oznamovatel / ka zpravidla k oznámení ihned vyslechnut / a a dohodnut další postup ve věci (nutná spolupráce oznamovatele).

Doporučuje se, aby oznámení nepodávala fyzická osoba, např. pracovníce OSPOD, ale právnická osoba (podpis statutárního vedoucího).

Pokud existuje důvodné podezření z možné předpojatosti policejního orgánu, je možno oznámení podat na příslušném státním zastupitelství. Takto je věc od počátku dozorována, státní zástupce může dávat pokyny k dalšímu postupu, případně rozhodnout o předání věci jinému policejnímu orgánu.

Základní kriminalistické otázky

KDO (QUIS)? – pachatel, poškozený, svědek aj.

CO (QUID)? – popis události (příběh)

KDY (QUANDO)? – od – do, příprava, pokus, dokonání

KDE (UBI)? – dislokace, trasy

JAK (QUI)? – způsob jednání (modus operandi)

PROČ (QUARE)? – motiv (cui bono) – V čí prospěch?

ČÍM (QUO)? doličné předměty – zbraně, nástroje

Oznámení má být stručné a srozumitelné a lze doporučit, aby obsahovalo odpovědi na 7 základních kriminalistických otázek. Oznamovatel uvede zdroj svých poznatků. Pokud oznamovatel nezná odpověď na některou otázku ze souboru, uvede to. Pokud oznamovatel neví něco přesně, upozorní na to. U některých otázek, například KDO? Pokud nezná identifikační údaje, použije například popis osoby.

Zákony ČR – Trestní řád

§ 158 Postup před zahájením trestního stíhání

- (1)** Policejní orgán je povinen na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřující ke zjištění jeho pachatele; je povinen činit též nezbytná opatření k předcházení trestné činnosti.
- (2)** Oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, je povinen přijímat státní zástupce a policejní orgán. Přitom je povinen oznamovatele poučit o odpovědnosti za vědomě nepravdivé údaje, a pokud o to oznamovatel požádá, do jednoho měsíce od oznámení jej vyrozumět o učiněných opatřeních.

V případech hodných zvláštního zřetele je možné utajit podobu a totožnost svědka (zejména oběti nebo oznamovatele). O tom rozhodne orgán činný v trestním řízení.

§ 55 / 2 Zákon o trestním řízení soudním

Nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědeckvů zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, a nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jiným způsobem, orgán činný v trestním řízení učiní opatření k utajení totožnosti i podoby svědka; jméno a příjmení a jeho další osobní údaje se do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen orgány činné v trestním řízení v dané věci. (písemnosti k totožnosti svědka vedeny ve stupni VYHRAZENÉ).

Svědka se poučí o právu požádat o utajení své podoby a podepsat protokol smyšleným jménem a příjmením, pod kterým je pak veden. Je-li třeba zajistit ochranu těchto osob, orgán činný v trestním řízení činí bezodkladně všechna potřebná opatření. (možno použít ust. § 50 zákona o Policii ČR – krátkodobá ochrana osoby).

Zvláštní způsob ochrany svědků a osob jim blízkých stanoví zvláštní zákon. Zákon č. 137 / 2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením.

Pominou-li důvody pro utajení podoby svědka a oddělené vedení osobních údajů svědka, orgán, který v té době vede trestní řízení, zruší stupeň utajení těchto informací, připojí uvedené údaje k trestnímu spisu a podoba svědka ani údaje o jeho totožnosti se nadále neutajují.

§ 50 Krátkodobá ochrana osoby

Krátkodobou ochranou osoby se pro účely tohoto zákona rozumí opatření zahrnující

- a) fyzickou ochranu,
- b) dočasnou změnu pobytu osoby,
- c) použití zabezpečovací techniky, nebo
- d) poradensko–preventivní činnost.

§ 102 Ochranná opatření

- (1) Je-li jako svědek vyslýchána osoba mladší než osmnáct let o okolnostech, jejichž oživování v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj, je třeba výslech provádět zvlášť šetrně a po obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat; k výslechu se přibere orgán sociálně–právní ochrany dětí nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by se zřetelem na předmět výslechu a stupeň duševního vývoje vyslýchané osoby přispěla k správnému vedení výslechu.

Může-li to přispět k správnému provedení výslechu, mohou být přibráni i rodiče. Osoby, které byly takto přibrány, mohou navrhnout odložení úkonu na pozdější dobu a v průběhu provádění takového úkonu navrhnout jeho přerušování nebo ukončení, pokud by provedení úkonu nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslýchané osoby. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, orgán činný v trestním řízení takovému návrhu vyhoví.

- (2) V dalším řízení má být taková osoba vyslechnuta znovu jen v nutných případech. V řízení před soudem je možno na podkladě rozhodnutí soudu provést důkaz přečtením protokolu nebo přehráním obrazového a zvukového záznamu pořízeného o výslechu provedeném prostřednictvím videokonferenčního zařízení i bez podmínek uvedených v § 211 odst. 1 a 2.

Osoba, která byla k výslechu přibrána, se podle potřeby vyslechne k správnosti a úplnosti zápisu, k způsobu, jímž byl výslech prováděn, jakož i k způsobu, jímž vyslýchaná osoba vypovídala.

- (3) Osobě mladší než 18 let lze klást otázky jen prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení.

§ 367 Nepřekážení trestného činu

1) Kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá trestný čin vraždy (§ 140), zabití (§ 141), těžkého ublížení na zdraví (§ 145), mučení a jiného nelidského a krutého zacházení (§ 149), neoprávněného odebrání tkání a orgánů (§ 164), obchodování s lidmi (§ 168), zbavení osobní svobody (§ 170), zavlčení podle § 172 odst. 3 a 4, loupeže (§ 173), braní rukojmí (§ 174), znásilnění (§ 185), pohlavního zneužití (§ 187), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193), týrání

svěřené osoby (§ 198),... kdo spáchání nebo dokončení takového trestného činu nepřekazí, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta; stanoví-li tento zákon na některý z těchto trestných činů trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším.

§ 368 Neoznámení trestného činu

(1) Kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný spáchal trestný čin vraždy (§ 140), těžkého ublížení na zdraví (§ 145), mučení a jiného nelidského a krutého zacházení (§ 149), obchodování s lidmi (§ 168), zbavení osobní svobody (§ 170), braní rukojmí (§ 174), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193), týrání svěřené osoby (§ 198), a takový trestný čin oznámí bez odkladu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu nebo místo toho, jde-li o vojáka, nadřízenému, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta; stanoví-li tento zákon na některý z těchto trestných činů trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším.

Ukázkové usnesení

ZÁHLAVÍ

přesná doručovací adresa policejního orgánu
včetně PSČ

identifikační číslo policejního orgánu a evidenční číslo spisu

Praha 27. května 2014

místo a čas, kdy bylo rozhodnuto
(účinnost nastává doručením)

U S N E S E N Í V Ý R O K O V Á Č Á S T

Obsahuje:

popis skutku podle znaků skutkové podstaty trestného činu tak, aby nemohl být zaměněn s jiným skutkem. Obsahuje právní větu (tzv. znělku, též enunciát), což je doslovná citace trestního zákoníku a označení příslušným §. Proti obsahu výrokové části lze podat odůvodněnou stížnost.

O D Ů V O D N Ě N Í

Obsahuje popis skutečností (důkazů) na základě orgán činný v trestním řízení rozhodl. Proti obsahu odůvodnění nelze podat stížnost, respektive není relevantní, protože obsah odůvodnění bude předmětem dalšího řízení.

P O U Č E N Í

Obsahuje údaj, u koho lze stížnost podat a do jaké lhůty. Do lhůty se nezapočítává den doručení, a pokud připadne konec lhůty na den pracovního volna nebo státního svátku, je poledním dnem první následující pracovní den, kdy je možno stížnost předat k poštovní přepravě. Případné písařské chyby vztahující se ke lhůtě stížnosti jsou řešeny tak, že pokud se jedná o chybu ve prospěch osob, kterých se usnesení týká, je poučení platné. Pokud by to bylo v jejich neprospěch, je poučení neplatné.

L.S.

(hodnost, titul) jméno a příjmení
funkce osoby jednající jménem policejního orgánu

Syndrom CAN a úkoly policie při jeho potírání

JUDr. Martin Kloubek, Ph.D.

Pojem syndrom CAN je zkratkou anglického pojmu „Child Abuse and Neglect“. Obsah pojmu ve volném českém překladu znamená „syndrom týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte“. Tento pojem v sobě zahrnuje, nejen fyzické a psychické týrání dítěte, ale rovněž závažné zanedbávání jeho oprávněných potřeb, jakými jsou hygiena, stravování, vzdělávání, ochrana zdraví, sexuální zneužívání a vykořisťování dětské práce.

Jako zvláštní součástí syndromu CAN jsou chápány:

- syndrom CSA (Child Sexual Abuse) Obsah pojmu ve volném českém překladu znamená pohlavní zneužívání dítěte.
- syndrom CSEC (Commercial Sexual Exploitation of Children) Obsah pojmu ve volném českém překladu znamená komerční sexuální zneužívání dítěte (KSZD).

Syndrom CSEC je jako pojem obecně chápán ve smyslu zneužívání dítěte pro sexuální účely výměnou za peníze nebo za naturální hodnoty, a to mezi dítětem a zákazníkem, případně prostředníkem, nebo jinými osobami, které kořistí z obchodování s dětmi za tímto účelem.

Syndrom CSEC v sobě zahrnuje tři formy, kterými jsou:

- dětská prostituce
- dětská pornografie
- obchodování s dětmi v sexuálním průmyslu.

Úmluva o právech dítěte

„Úmluva o právech dítěte“

(Convention on the Rights of the Child), dále jen Úmluva, byla jednomyslně přijata Valným shromážděním OSN dne 20. 11. 1989 v New Yorku. V platnost vstoupila v září 1990, kdy byla ČSFR ratifikována.

(ratifikace je odsouhlasení mezinárodní smlouvy zákonodárným orgánem s kontrasegnací nejvyšším představitelem státu)

Pro ČR je Úmluva závazná od 1. 1. 1993.

Podle článku 10 ústavního zákona č. 1 / 1993 Sb.

Úmluva je nadřazena běžným zákonům, a současně je implementována do českého právního řádu. Součástí právního řádu se stala jako Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104 / 1991 Sb. v platném znění.

Úmluva je aktuálně implementována zejména do odvětví práva trestního, občanského (rodinného), správního a sociálního.

Úmluva je založena na čtyřech základních principech

1. Právo na život a přežití
 - zaručuje ochranu života dítěte a uspokojování jeho základních potřeb, jakými jsou přiměřenou životní úroveň, bydlení, výživa, zdravotní péče, hygiena...
2. Právo na rozvoj
 - právo na psychosomatický rozvoj dítěte, jeho vzdělávání, volnočasové aktivity, volný čas na hru a zábavu, svobodu myšlení, vyznání, volný přístup k informacím...
3. Právo na ochranu
 - zaručuje ochranu před násilím, vykořisťováním, zanedbáváním a zneužíváním, především pohlavním, a rovněž na ochranu proti poškozování v systému trestního práva
4. Participační právo (právo na účast)
 - dítě má právo se vyjádřit ke všemu, co se ho týká, zveřejnit svůj názor na veřejné záležitosti i záležitosti, které přímo ovlivňují jeho život

Mimo práv má každé dítě současně také povinnosti, jakými jsou respektovat a ctít své rodiče a v mezích svých schopností je podporovat a pomáhat jim. Téměř každé právo dítěte souvisí s nějakou povinností. Nalezneme je v právních předpisech v odvětvích práva občanského, rodinného, sociálního.

<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rhp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-dite-42656/>

Podle kriminologických a policejních statistik mezi nejčastěji porušovaná dětská práva náleží:

- Právo dětí na ochranu před tělesným nebo psychickým násilím, urážením, sexuálním zneužíváním, zanedbáváním a nedbalým zacházením rodiči nebo zákonnými zástupci atd.
- Právo dítěte na ochranu před nezákonným užíváním omamných a psychotropních látek, a rovněž před jejich zneužitím při výrobě a obchodování s těmito látkami
- Právo dítěte na ochranu před všemi formami komerčního sexuálního zneužívání, to především znamená před prostitucí, a pornografií.

Dne 26. září 2013 ratifikovala ČR opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii. Opční protokol stanovil závazné mezinárodní standardy k prevenci, potlačování a trestání činů spojených s prodejem dětí za účelem jejich sexuálního zneužívání, nucené práce či nelegální adopce a činů spojených s dětskou prostitucí a dětskou pornografií.

Podle čl. 12 odst. 1 Opčního protokolu mají smluvní strany podat úvodní zprávu o plnění protokolu do dvou let od jeho přijetí, v případě ČR do září 2015.

<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>

Článek 1

Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.

Implantováno do zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) – posíleno postavení poškozených v trestním řízení ve věku 15 až 18 let.

Článek 3

1. Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.
3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby instituce, služby a zařízení odpovědné za péči a ochranu dětí odpovídaly standardům stanoveným kompetentními úřady, zejména v oblastech bezpečnosti a ochrany zdraví, počtu a vhodnosti svého personálu, jakož i kompetentního dozoru.

Článek 19

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbávání nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě.
2. Tato ochranná opatření zahrnují podle potřeby účinné postupy k vytvoření sociálních programů zaměřených na poskytnutí nezbytné podpory dítěti a těm, jimž je svěřeno, jakož i jiné formy prevence. Pro účely zjištění, oznámení, postoupení, vyšetřování, léčení a následné sledování výše uvedených případů špatného zacházení s dětmi zahrnují rovněž podle potřeby postupy pro zásahy soudních orgánů.

Článek 33

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna nezbytná opatření, včetně zákonodárných, správních, sociálních a kulturních opatření, k ochraně dětí před nezákonným užíváním narkotických a psychotropních látek definovaných příslušnými mezinárodními smlouvami a k zabránění využívání dětí při jejich nezákonné výrobě a obchodování s těmito látkami.

Článek 34

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují chránit dítě před všemi formami sexuálního vykořisťování a sexuálního zneužívání. K zabezpečení tohoto závazku státy zejména přijímají nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná mezinárodní opatření k zabránění:

- a) svádění nebo donucování dětí k jakékoli nezákonné sexuální činnosti;
- b) využívání dětí k prostituci nebo k jiným nezákonným sexuálním praktikám za účelem finančního obohacování;
- c) využívání dětí v pornografii a při výrobě pornografických materiálů za účelem finančního obohacování.

Trestně právní aspekty CAN – trestné činy související se syndromem CAN – pojmy a výňatky z jednotlivých ustanovení

Trestní zákoník – č. 40 / 2009 Sb.

§ 20 Příprava (trestného činu)

- (1) Jednání, které záleží v úmyslném vytváření podmínek pro spáchání zvlášť závažného zločinu (§ 14 odst. 3), zejména v jeho organizování, opatrování nebo přizpůsobování prostředků nebo nástrojů k jeho spáchání, ve spolčení, sročení, v návodu nebo pomoci k takovému zločinu, je přípravou jen tehdy, jestliže to trestní zákon u příslušného trestného činu výslovně stanoví a pokud nedošlo k pokusu ani dokonání zvlášť závažného zločinu. Dále viz podmínky zániku trestní odpovědnosti.

Ublížení na zdraví a těžká újma na zdraví, okolnosti viz **§ 122 trestního zákoníku**. Dítětem se podle **§ 126 trestního zákoníku** rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak.

Organizovaná zločinecká skupina je podle **§ 129 trestního zákoníku** společenství více osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, která je zaměřena na soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti.

Návykovou látkou se podle **§ 130 trestního zákoníku** rozumí alkohol, omamné a psychotropní látky, a rovněž ostatní látky způsobivé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.

Hranice výše škody, prospěchu, nákladů k odstranění poškození životního prostředí a hodnoty věci a jiné majetkové hodnoty je stanovena **§ 138 trestního zákoníku**.

Prospěch podle § 138 trestního zákoníku

- (1) Škodou nikoli nepatrnou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 5.000 Kč, škodou nikoli malou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 25.000 Kč, větší škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 50.000 Kč, značnou škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 500.000 Kč a škodou velkého rozsahu se rozumí škoda dosahující částky nejméně 5.000.000 Kč.
- (2) Částek uvedených v odstavci 1 se užije obdobně pro určení výše prospěchu, nákladů k odstranění následků poškození životního prostředí, hodnoty věci a jiné majetkové hodnoty.

§ 140 Vražda

- (1) Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmáct let.
- (2) Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let.
- (3) Odnětím svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2.
c) na dítěti mladším patnácti let.

§ 141 Zabití

- (1) Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody na tři léta až deset let.
- (2) Odnětím svobody na pět až patnáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1.
c) na dítěti mladším patnácti let.

§ 142 Vražda novorozeného dítěte matkou

Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí při porodu nebo bezprostředně po něm své novorozené dítě, bude potrestána odnětím svobody na tři léta až osm let.

§ 144 Účast na sebevraždě

- (1) Kdo jiného pohne k sebevraždě nebo jinému k sebevraždě pomáhá, bude potrestán, došlo-li alespoň k pokusu sebevraždy, odnětím svobody až na tři léta.
- (2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti nebo na těhotné ženě.
- (3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let nebo na osobě stížené duševní poruchou.

§ 145 Těžké ublížení na zdraví

- (1) Kdo jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až deset let.
- (2) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1.
c) na dítěti mladším patnácti let.

§ 146 Ublížení na zdraví

- (1) Kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.
- (2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1.
b) na dítěti mladším patnácti let.

§ 149 Mučení a jiné nelidské a kruté zacházení

- (1) Kdo mučením nebo jiným nelidským a krutým zacházením v souvislosti s výkonem pravomoci orgánů státní správy, územní samosprávy, soudu nebo jiného orgánu veřejné moci působí jinému tělesné nebo duševní utrpení, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.

- (3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,
b) spáchá-li takový čin na dítěti mladším patnácti let.

§ 164 Neoprávněné odebrání tkání a orgánů

- (1) Kdo v rozporu s jiným právním předpisem provede jinému z jeho těla odběr tkáně, buňky nebo orgánu, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let.
- (3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,
a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 na dítěti.

§ 166 Odběr tkáně, orgánu a provedení transplantace za úplatu

- (3) Odnětím svobody na tři léta až deset let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,
c) je-li takový čin spáchán vůči dítěti.

§ 168 Obchodování s lidmi

- (1) Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá dítě, aby ho bylo jiným užito
a) k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání nebo obtěžování anebo k výrobě porno grafického díla,
b) k odběru tkáně, buňky nebo orgánu z jeho těla,
c) k službě v ozbrojených silách,
d) k otroctví nebo nevolnictví, nebo
e) k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, anebo kdo kořistí z takového jednání, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.
- (2) Stejně bude potrestán, kdo jinou osobu než uvedenou v odstavci 1 za použití násilí, pohrůžky násilí nebo jiné těžké újmy nebo lsti anebo zneužívá jejího omylu, tísně nebo závislosti, přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá, aby jí bylo jiným užito
a) k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání nebo obtěžování anebo k výrobě pornografického díla,
b) k odběru tkáně, buňky nebo orgánu z jejího těla,

- c) k službě v ozbrojených silách,
 - d) k otroctví nebo nevolnictví, nebo
 - e) k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, anebo kdo kořistí z takového jednání.
- 3)** Odnětím svobody na pět až dvanáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,
- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,
 - b) vydá-li takovým činem jiného v nebezpečí těžké újmy na zdraví nebo smrti,
 - c) spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch, nebo
 - d) spáchá-li takový čin v úmyslu, aby jiného bylo užito k prostituci.
- 4)** Odnětím svobody na osm až patnáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,
- a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 těžkou újmu na zdraví,
 - b) spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu, nebo
 - c) spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.
- (5)** Odnětím svobody na deset až osmnáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 smrt.
- (6)** Příprava je trestná.

§ 169 Svěření dítěte do moci jiného

- (1)** Kdo za odměnu svěří dítě do moci jiného za účelem adopce nebo pro jiný obdobný účel, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.
- (2)** Odnětím svobody na dvě léta až osm let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,
- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,
 - b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví,
 - c) spáchá-li takový čin opětovně, nebo
 - d) spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.

§ 185 Znásilnění

- (1) Kdo jiného násilím nebo pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.
- (2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1
 - a) souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží,
 - b) na dítěti.
- (3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let,
 - b) spáchá-li takový čin na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda,
- (5) Příprava je trestná.

§ 186 Sexuální nátlak

- (1) Kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, nebo kdo k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta nebo zákazem činnosti.
- (2) Stejně bude potrestán pachatel, který přiměje jiného k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování zneužívaje jeho závislosti, nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.

Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2

 - a) na dítěti
- (4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
 - b) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo

c) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny.

- (5) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let.
- (7) Příprava je trestná.

§ 187 Pohlavní zneužití

- (1) Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let.
- (2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let svěřeném jeho doзору, zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.
- (3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.
- (5) Příprava je trestná.

Poznámka: Dítě ve věku 15–18 let, viz § 202 Svádění k pohlavnímu styku.

§ 188 Soulož mezi příbuznými

Kdo vykoná soulož s příbuzným v pokolení přímém nebo se sourozencem, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

§ 190 Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí

§ 191 Šíření pornografie

- (1) Kdo vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, činí veřejně přístupným, zprostředkuje, uvede do oběhu, prodá nebo jinak jinému opatří fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, v němž se projevuje násilí či neúcta k člověku, nebo které popisuje, zobrazuje nebo jinak znázorňuje pohlavní styk se zvířetem, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.
- (2) Kdo písemné, fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo
 - a) nabízí, přenechává nebo zpřístupňuje dítěti, nebo

b) na místě, které je dětem přístupné, vystavuje nebo jinak zpřístupňuje, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

§ 192 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií

- (1) Kdo přechovává fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě nebo osobu, jež se jeví být dítětem, bude potrestán odnětím svobody až na dva roky.
- (2) Kdo vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, činí veřejně přístupným, zprostředkuje, uvede do oběhu, prodá nebo jinak jinému opatří fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě nebo osobu, jež se jeví být dítětem, anebo kdo kořistí z takového pornografického díla, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

§ 193 Zneužití dítěte k výrobě pornografie

- (1) Kdo přiměje, zjedná, najme, láká, svede nebo zneužije dítě k výrobě pornografického díla nebo kořistí z účasti dítěte na takovém pornografickém díle, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.
Dítětem se rozumí každá lidská bytost mladší 18 let.

Jako základní druhy dětské pornografie jsou podle mezinárodních dokumentů označovány:

- **Soft – core (měkká pornografie)**

Nejedná se o sexuálně explicitní vyobrazení (vyobrazení sexuálních aktivit), ale zahrnuje uměle vytvořená díla nahých dětí v tzv. „svůdných polohách“, nejčastěji se jedná o společná vyobrazení dětí a dospělých osob.

- **Hard – core (tvrdá pornografie)**

Dítě je zobrazováno v reálných nebo simulovaných explicitně sexuálních aktivitách, případně jde o lascivní zobrazení intimních částí těla dítěte.

§ 195 Opuštění dítěte nebo svěřené osoby

- (1) Kdo opustí dítě nebo jinou osobu, o kterou má povinnost pečovat a která si sama nemůže opatřit pomoc, a vystaví ji tím nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.
- (2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1
 - a) na dítěti mladším tří let,
- (3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.
- (4) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

§ 196 Zanedbání povinné výživy

- (1) Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaoopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.
- (2) Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaoopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.
- (3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, vydá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu nebezpečí nouze.

§ 196a Zvláštní ustanovení o trestání

Pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy (§ 196) může soud uložit jako přiměřené omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 i přiměřené omezení, aby se zdržel řízení motorových vozidel. Toto přiměřené omezení soud uloží zejména tehdy, je-li důvodná obava, že povinnost uhradit dlužné výživné bude mařena nebo ztěžována.

§ 197 Zvláštní ustanovení o účinné lítosti

Trestní odpovědnost za trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196) zaniká, jestliže trestný čin neměl trvale nepříznivých následků a pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlašovat rozsudek.

§ 198 Týrání svěřené osoby

- (1) Kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.
- (2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem,
 - b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví,
 - (c) spáchá-li takový čin nejméně na dvou osobách, nebo
 - (d) páchá-li takový čin po delší dobu.

§ 367 Nepřekážení trestného činu

- (1) Kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá trestný čin vraždy (§ 140), zabití (§ 141), těžkého ublížení na zdraví (§ 145), mučení a jiného nelidského a krutého zacházení (§ 149), neoprávněného odebrání tkání a orgánů (§ 164), obchodování s lidmi (§ 168), zbavení osobní svobody (§ 170), zavlčení podle § 172 odst. 3 a 4, loupeže (§ 173), brání rukojmí (§ 174), znásilnění (§ 185), pohlavního zneužití (§ 187), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193), týrání svěřené osoby (§ 198),... kdo spáchání nebo dokončení takového trestného činu nepřekazí, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta; stanoví-li tento zákon na některý z těchto trestných činů trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším.
- (2) Kdo spáchá čin uvedený v odstavci 1, není trestný, nemohl-li trestný čin překazit bez značných nesnází nebo aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání.
- (3) Překazit trestný čin lze i jeho včasným oznámením státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu; voják může místo toho učinit oznámení nadřízenému.

§ 368 Neoznámení trestného činu

- (1) Kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný spáchal trestný čin vraždy (§ 140), těžkého ublížení na zdraví (§ 145), mučení a jiného nelidského a krutého zacházení (§ 149), obchodování s lidmi (§ 168), zbavení osobní svobody (§ 170), brání rukojmí (§ 174), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193), týrá-

ní svěřené osoby (§ 198), a takový trestný čin neoznámí bez odkladu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu nebo místo toho, jde-li o vojáka, nadřízenému, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta; stanoví-li tento zákon na některý z těchto trestných činů trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším.

- (2) Kdo spáchá čin uvedený v odstavci 1, není trestný, nemohl-li oznámení učinit, aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání.
- (3) Oznamovací povinnost podle odstavce 1 nemá advokát nebo jeho zaměstnanec, který se dozví o spáchání trestného činu v souvislosti s výkonem advokacie nebo právní praxe. Oznamovací povinnost nemá také duchovní registrované církve a náboženské společnosti s oprávněním k výkonu zvláštních práv, dozví-li se o spáchání trestného činu v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo v souvislosti s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství.

§ 199 Týrání osoby žijící ve společném obydlí

- (1) Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta.

§ 44 až 47 zákona č. 273 / 2008 Sb., o Policii ČR – vykazání

- (1) Lze-li na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že se osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti, je policista oprávněn vykázat tuto osobu z bytu nebo domu společně obývaného s útokem ohroženou osobou jakož i z bezprostředního okolí společného obydlí. Policista je oprávněn tuto osobu vykázat i v její nepřítomnosti.

Pokud se v bytě nachází, nebo je jeho obyvatelem dítě, vykazující policista je povinen o tom informovat orgán sociálně právní ochrany dětí (OSPOD).

§ 200 Únos dítěte a osoby stížené duševní poruchou

- (1) Kdo dítě nebo osobu stíženou duševní poruchou odejme z opatrování toho, kdo má podle jiného právního předpisu nebo podle úředního rozhodnutí povinnost o ně pečovat, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem.
- (2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán,
 - b) ohrozí-li takovým činem mravní vývoj unesené osoby.
- (5) Příprava je trestná.

§ 201 Ohrožování výchovy dítěte

- (1) Kdo, byť i z nedbalosti, ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte tím, že
 - a) svádí ho k zahálčivému nebo nemravnému životu,
 - b) umožní mu vést zahálčivý nebo nemravný život,
 - c) umožní mu opatrovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem, nebo
 - d) závažným způsobem poruší svou povinnost o ně pečovat nebo jinou svou důležitou povinnost vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.
- (2) Kdo umožní, byť i z nedbalosti, dítěti hru na výherním hracím přístroji, který je vybaven technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které poskytuje možnost peněžitě výhry, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, peněžitým trestem nebo zákazem činnosti.

§ 202 Svádění k pohlavnímu styku

- (1) Kdo nabídne, slíbí nebo poskytne dítěti nebo jinému za pohlavní styk s dítětem, pohlavní sebeukájení dítěte, jeho obnažování nebo jiné srovnatelné chování za účelem pohlavního uspokojení úplatu, výhodu nebo prospěch, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.
- (2) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let,
 - b) spáchá-li takový čin ze zavrženíhodné pohnutky.

§ 203 Beztrestnost dítěte

Dítě, které žádá nebo přijme za pohlavní styk s ním, své pohlavní sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování úplatu nebo jinou výhodu či prospěch, není pro takový čin trestné, a to ani podle ustanovení o návodci nebo pomocníkovi.

§ 204 Podání alkoholu dítěti

Kdo ve větší míře nebo opakovaně prodá, podá nebo poskytne dítěti alkohol, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

Zákon č. 273 / 2008 Sb., o Policii ČR

§ 10 Iniciativa

- (1) V případě ohrožení nebo porušení vnitřního pořádku a bezpečnosti, jehož odstranění spadá do úkolů policie, je policista ve službě nebo zaměstnanec policie v pracovní době povinen provést úkon v rámci své pravomoci nebo přijmout jiné opatření, aby ohrožení nebo porušení odstranil.
- (2) Policista má povinnost podle odstavce 1 i v době mimo službu, je-li bezprostředně ohrožen život, zdraví nebo svoboda osob anebo majetek nebo došlo-li k útoku na tyto hodnoty.
- (3) V případě ohrožení nebo porušení vnitřního pořádku a bezpečnosti, k jehož odstranění je příslušný jiný orgán veřejné správy a hrozí-li nebezpečí z prodlení, je policista ve službě nebo zaměstnanec policie v pracovní době povinen přijmout vhodné opatření k odstranění bezprostředně hrozícího nebezpečí a v případě potřeby vyzoomět příslušný orgán veřejné správy. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, policista ve službě nebo zaměstnanec policie v pracovní době tento orgán o tomto ohrožení nebo porušení bez zbytečného odkladu vyzoomí.
- (4) Policista nemá povinnost provést úkon nebo jiné opatření, jestliže...

§ 11 Přiměřenost postupu

Policista a zaměstnanec policie jsou povinni

- a) dbát, aby žádné osobě v důsledku jejich postupu nevznikla bezdůvodná újma,

- b) dbát, aby jejich rozhodnutím neprovést úkon nevznikla osobám, jejichž bezpečnost je ohrožena, bezdůvodná újma,
- c) postupovat tak, aby případný zásah do práv a svobod osob, vůči nimž směřuje úkon, nebo osob nezúčastněných nepřekročil míru nezbytnou k dosažení účelu sledovaného úkonem.

§ 13 Poučování

Policista je povinen před provedením úkonu poučit osobu dotčenou úkonem o právních důvodech provedení úkonu, a jde-li o úkon spojený se zásahem do práv nebo svobod osoby, také o jejích právech a povinnostech. Pokud poučení brání povaha a okolnosti úkonu, poučí nebo zajistí toto poučení ihned, jakmile to okolnosti dovolí.

§ 21 Poskytování ochrany a součinnosti při provádění exekuce a výkonu rozhodnutí

- (1) Policie poskytne ochranu osobě pověřené výkonem rozhodnutí za podmínky, že tato osoba
 - a) nemůže provést výkon rozhodnutí z důvodu ohrožení svého života nebo zdraví a
 - b) o poskytnutí této ochrany požádá.

§ 40 Vstup do obydlí, jiného prostoru nebo na pozemek

- (1) Policista je oprávněn vstoupit bez souhlasu uživatele do obydlí, jiného prostoru nebo na pozemek a provést tam potřebné úkony nebo jiná opatření jen tehdy, jestliže věc nesnese odkladu a vstup tam je nezbytný pro ochranu života nebo zdraví osob anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejného pořádku a bezpečnosti.
- (3) Policista je oprávněn za účelem vstupu na místo uvedené v odstavci 1 toto místo otevřít nebo jiným způsobem si do něj zjednat přístup, v případě nutnosti i za použití síly.
- (4) Policista je povinen při vstupu do obydlí, jiného prostoru nebo na pozemek a při následných úkonech zajistit přítomnost nezúčastněné osoby; nemusí tak učinit, hrozí-li nebezpečí z prodlení nebo by mohlo dojít k ohrožení života anebo zdraví nezúčastněné osoby.

- (5) Po provedení úkonů nebo jiných opatření je policista povinen bez zbytečného odkladu vyzoomět uživatele obydlí, jiného prostoru nebo pozemku a zajistit zabezpečení tohoto místa, nemůže-li tak učinit uživatel nebo jiná oprávněná osoba.

§ 50 Krátkodobá ochrana osoby

- (1) Krátkodobou ochranou osoby se pro účely tohoto zákona rozumí opatření zahrnující
- a) fyzickou ochranu,
 - b) dočasnou změnu pobytu osoby,
 - c) použití zabezpečovací techniky, nebo
 - d) poradensko–preventivní činnost.
- (2) Krátkodobou ochranu osob poskytne policie v odůvodněných případech osobě, které zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí. Krátkodobá ochrana osob se v odůvodněných případech poskytne také osobám blízkým osobě, které zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí.

Krátkodobou ochranu nelze poskytovat bez souhlasu osoby, které má být poskytnuta.

Operativně pátrací prostředky při potírání ČAN

Formami operativně pátrací činnosti jsou

- prevence kriminality
- odhalování trestné činnosti
- objasňování trestné činnosti
- provádění procesních úkonů přípravného řízení

Ústava české republiky

– ústavní zákon č. 1/1993 Sb.,

článek 1 – (1) Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na účtě k právům a svobodám člověka a občana.

článek 2 – (1) Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon.

(2) Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.

Listina základních práv a svobod se uvozuje ústavním zákonem č. 23/1991 Sb.

článek 2

- a) Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání.
- b) Státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.
- c) Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.

Podpůrné operativně pátrací prostředky

Policista je při předcházení trestným činům, při získávání poznatků o trestné činnosti, v souvislosti s trestním řízením a v souvislosti se zajišťováním krátkodobé ochrany osoby oprávněn používat podpůrné operativně pátrací prostředky, kterými jsou:

- informátor
- krycí prostředky
- zabezpečovací technika
- zvláštní finanční prostředky
- § 72 zák. č. 273 / 2008 Sb., o Policii ČR.

Zákonné podmínky využití operativně pátracích prostředků podle trestního řádu

Operativně pátrací prostředky je možno použít výhradně pro účely trestního řízení, pokud sledovaného účelu není možno docílit jinak s co nejmenším omezením občanských práv a svobod.

Zvukové, obrazové a další záznamy získané při použití operativně pátracích prostředků, je možno použít při dokazování v trestním řízení za předpokladu, že byly získány v souladu se zákonem.

§ 158f trestního řádu

Objeví-li se důvod pro použití operativně pátracích prostředků až po zahájení trestního stíhání, postupuje se podle § 158baž 158e; po podání obžaloby o jejich použití rozhoduje předseda senátu soudu prvního stupně i bez návrhu státního zástupce.

Podle § 158b trestního řádu je policejní orgán, pověřený policejním prezidentem, oprávněn v řízení o úmyslném trestném činu používat operativně pátrací prostředky, kterými se rozumí

- a) předstíraný převod,
- b) sledování osob a věcí,
- c) použití agenta.

Předstíraným převodem se rozumí – předstírání koupě, prodeje nebo jiného způsobu převodu předmětu plnění včetně převodu věci, k jejímuž držení je třeba zvláštního povolení, jejíž držení je nepřípustné pochází z trestného činu je určena ke spáchání trestného činu.

Sbírka interních aktů řízení (SIAŘ)

Při provádění úkonů v rámci potírání CAN může docházet k poškozování oprávněných zájmů dítěte. Dochází k tomu především v případech, kdy úkony s dětmi provádějí policisté (policistky) bez dostatečných znalostí (vzdělání) zkušeností, dovedností, a návyků, zejména s deficitem motivace nutné pro práci s dětmi a mládeží. Taková situace hrozí sekundární viktimizací dítěte (systémové týrání).

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 167, ze dne 30. prosince 2010, o činnosti na úseku mládeže, změny: ZPPP č. 72 / 2012, PPP č. 182 / 2013.

Tento závazný pokyn ve svém článku č. 9 požaduje, aby policejní specialisté, kteří se zabývají trestnou činností páchanou dětmi a páchanou na dětech absolvovali zvláštní průpravu.

Sekundární viktimizace

Pojem sekundární viktimizace je užíván především v souvislosti s traumatizací oběti (dítěte) v důsledku necitlivého projednávání věci orgány činnými v trestním řízení. Především se jedná o případy obětí závažného trestného činu, zejména násilné nebo mravnostní povahy. Dítě se v rámci trestního řízení nachází v procesním postavení poškozeného (nyní též oběti trestného činu) a při nerespektování psychických zvláštností dítě z hlediska vývojové psychologie dochází k jeho traumatizaci. Dítě se de facto stává též obětí trestního řízení nadbytečnou psychickou zátěží, která může být způsobována především opakováním úkonů, přenášením zodpovědnosti na dítě, a zejména pak necitlivým (neprofesionálně vedeným) výslechem.

Pojmem viktimita je latinského původu a označuje se jím oběť kriminality. Primární viktimizace oběti je způsobena vlastním jednáním pachatele trestného činu. Sekundární viktimizace (druhotné zraňování oběti) a může být v průběhu projednávání trestní věci způsobováno chováním orgánů činných v trestním řízení soudními znalci, obhájci a dalšími osobami, které se účastní procesních úkonů v trestním řízení.

Povinnost policejního specialisty

Policejní specialista v problematice ochrany mládeže je povinen, zejména formou celoživotního vzdělávání, získávat, osvojovat si a dále prohlubovat potřebné znalosti, dovednosti a návyky. Především se jedná o:

- správný způsob provádění výslechu dětí ve věku do 15 let a mladistvých ve speciální výslechové místnosti s využitím speciálních výslechových pomůcek,
- sociálně–patologické jevy ovlivňující zdravý duševní a mravní vývoj mládeže a metod předcházení sociálně patologickým jevům v této oblasti,
- zásady kriminalistické taktiky a psychologie, včetně jejich uplatňování při újmě druhotnou (též systémovou) viktimizací,
- související obory (pedopsychologie, pedopsychiatrie, defektologie, etopedie a vývojové psychologie),
- syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte s využitím poznatků pro minimalizování následků již spáchaných trestných činů,
- znalosti a správnou aplikaci právních předpisů v problematice ochrany mládeže.

Citovaný pokyn policejního prezidenta ve svém posledním platném znění již reaguje na **zákon o obětech trestných činů č. 45/2013 Sb.**, kterým se rovněž mění ustanovení § 102 trestního řádu.

V současnosti je postup v přípravném řízení (trestním) nově upraven tak, že je-li jako svědek vyslýchána osoba mladší než osmnáct let o okolnostech, jejichž ožívání v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj, je třeba výslech provádět zvlášť šetrně a o obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat; k výslechu se přibere orgán sociálně–právní ochrany dětí nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by se zřetelem na předmět výslechu a stupeň duševního

vývoje vyslýchané osoby přispěla k správnému vedení výslechu. Otázky lze klást osobě mladší než osmnáct let pouze prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení.

§ 8 odst. 2, 4 zákona č. 45 / 2013 Sb., o obětech trestných činů

Při předávání prvotní informace dítěti mladšímu 15 let je jako zvláště zranitelné oběti třeba, vzhledem k jeho omezené způsobilosti k právním úkonům, poučit vždy také jeho zákonného zástupce nebo osobu odpovědnou za jeho výchovu. V případě osob mladistvých pak pouze v odůvodněných případech.

Dítě mladší 15 let lze k procesnímu úkonu předvolat prostřednictvím:

- jeho zákonného zástupce
- orgánu sociálně–právní ochrany dětí
- soudem ustanoveného opatrovníka

Pokud, v nebezpečí z prodlení, vyžaduje závažnost a neodkladnost procesního úkonu nebo ochranného opatření, aby bylo dítě ve věku do 15 let neprodleně předvedeno na policejní útvar nebo jinam, úkon musí provádět policisté v civilním oblečení a s využitím vozidla v civilním provedení.

Pokud je předvedení prováděno ze školy nebo školského zařízení, policisté zajistí přítomnost orgánu sociálně–právní ochrany dětí nebo jiné osoby, která má zkušenosti s výchovou mládeže. Tato osoba musí být přítomna po celé době předvedení a provádění procesního úkonu, opatření nebo zákroku. Poté co pominou důvody předvedení, policisté dítě mladší 15 let předají zpět do školy nebo školského zařízení, případně jeho zákonnému zástupci nebo osobě odpovědné za jeho výchovu.

S dítětem, jako zvláště zranitelnou obětí jsou úkony zpravidla prováděny ve speciální výslechové místnosti za využití demonstračních pomůcek. Demonstračními pomůckami jsou zejména loutky Jája a Pája k demonstraci skutkového děje, kreslící pomůcky k zjišťování sociálních vztahů a podobně.

Pokud to může přispět ke správnému provedení úkonu, může být dítě vyslechnuto v jiném zařízení, například v dětském krizovém centru, zdravotnickém zařízení, diagnostickém ústavu a podobně.

S ohledem na okolnosti případu má být v případě výslechu dítěte o tomto procesním úkonu proveden audiozáznam, aby nebylo nutno úkon v jednání před soudem opakovat (nebezpečí druhotné viktimizace).

Výslech dítěte ve věku do 15 let je možno provádět jako neodkladný úkon za přítomnosti soudce, pokud není znám pachatel (podezřelá osoba) **§ 158a trestního řádu**.

Policisté jsou povinni o provádění úkonu s dítětem mladším 15 let vyrozumět zákonného zástupce. Pokud věc nesnese odkladu nebo objektivně nelze zákonného zástupce vyrozumět, je policista povinen o důvodech proč tak nemohlo být učiněno sepsat úřední záznam. Zákonný zástupce musí být vyrozuměn následně, poté kdy je to možné.

Úkony s dětmi ve věku do 15 let nelze provádět v době mezi 22:00 až 06:00 hodinou, s výjimkou úkonů neodkladných nebo neopakovatelných a u zločinů v případě nebezpečí z prodlení.

Dnem 1. srpna 2013 vešel v účinnost nový zákon č. 45 / 2013 Sb., o obětech trestných činů. V důsledku této legislativní změny začala platit základní zásada trestního řízení, která byla novelou vložena do ustanovení § 2 trestního řádu jako odstavec 15.

Tato zásada zní:

Orgány činné v trestním řízení jsou povinny v každém období řízení umožnit poškozenému plné uplatnění jeho práv, o kterých je třeba ho podle zákona vhodným způsobem a srozumitelně poučit, aby mohl dosáhnout uspokojení svých nároků; řízení musí vést s potřebnou ohleduplností k poškozenému a při šetření jeho osobnosti.

Dítě je ve smyslu nové právní úpravy považováno za zvlášť zranitelnou oběť, což rozšiřuje její práva na zvýšenou ochranu. Dítě je zastupováno zákonným zástupcem, případně dalšími osobami, kterým jsou v tomto ohledu poskytovány příslušné informace.

Obecně platí, že Policie ČR, již při prvním kontaktu, poskytne oběti trestného činu, a to i bez její žádosti, pět základních informací:

1. U kterého konkrétního orgánu činného v trestním řízení může podat oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, tedy podat trestní oznámení, a současně předá oběti kontakt na tento orgán;
2. Na které subjekty se může oběť obrátit s žádostí o odbornou pomoc (psychologickou, právní apod.) A předá jí kontakty na tato místa pomoci, také uvede, kde získá další informace o věci, kterou oznamuje;

3. Za jakých podmínek má právo na případné přijetí opatření k zajištění svého bezpečí podle jiného právního předpisu (například vykazání, krátkodobá ochrana osoby policií);
4. Jaké etapy řízení následují po trestním oznámení a jaká je úloha oběti v těchto etapách;
5. Za jakých podmínek a v jakém rozsahu má oběť právo na peněžitou pomoc.

Práva oběti trestného činu

1. Právo na informace v rámci prvního kontaktu (jak bylo uvedeno v předchozím odstavci), které jí úplně a srozumitelně musí poskytnout policie, státní zastupitelství, vězeňská služba, částečně také zdravotnická zařízení;
2. Právo na ochranu před hrozcím nebezpečím, například předběžná opatření podle zákona o policii nebo trestního řádu;
3. Právo na ochranu soukromí, především se jedná o zákaz zveřejňování informací umožňujících zjištění totožnosti oběti;
4. Právo na doprovod důvěrníka;
5. Prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její dosavadní život;
6. Právo oběti v roli poškozeného na aktivní účast v trestním řízení, což znamená uplatnění všech procesních práv, například rozšířených podmínek přiznání nároku na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu.

Zvlášť zranitelné oběti (mezi které náleží děti) mají vedle všech standardních práv obětí trestných činů bez zvláštní žádosti také následující nadstandardní práva:

1. Právo na právní pomoc zmocněnce bezplatně nebo za sníženou odměnu v případě, že nemají dostatek prostředků.
2. Právo na citlivě vedený výslech v trestním řízení, a to s přihlédnutím k okolnostem, které ji činí zvlášť zranitelnou.
3. Podání vysvětlení i výslech by měly být prováděny osobou k tomu vyškolenou, stejného nebo opačného pohlaví (dle volby oběti) a to tak, aby se již tyto úkony nemusely opakovat (kdyby k opakování došlo, pak by úkon měl být proveden stejnou osobou).

4. Aby výslech či podání vysvětlení a zajištění tlumočení bylo provedeno osobou stejného nebo opačného pohlaví. Takové žádosti zvláště zranitelné oběti je třeba vyhovět, nebrání-li tomu důležité důvody.
5. Aby byla přijata taková opatření, která zabrání bezprostřednímu očnímu kontaktu oběti s podezřelým / obviněným.
Zvláštní úprava platí pro děti (do 18 let)

V případě zvláště zranitelných obětí (dětí), je příslušný orgán povinen takové žádosti vyhovět nevylučuje-li to povaha prováděného úkonu. Pokud nelze žádosti vyhovět (vylučuje-li to povaha úkonu), zabrání se kontaktu oběti s pachatelem alespoň před a po skončení prováděného úkonu. V případech trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti musí vyhovět žádosti o vyloučení konfrontace mezi poškozeným mladším 18 – ti let a obviněným.

Orgán činný v trestním řízení přijme taková (technická) opatření, která brání bezprostřednímu vizuálnímu kontaktu zvláště zranitelné oběti s podezřelým / obviněným. Například je využívána technika audiovizuální, pokud to však nevylučuje povaha prováděného úkonu, neboť současně nesmí být porušeno právo na obhajobu.

Novým procesním právem, které bylo zavedeno zákonem o obětech trestných činů, je právo oběti být již při podání vysvětlení a při úkonech trestního řízení doprovázena důvěrníkem.

Důvěrníkem může být fyzická osoba způsobilá k právním úkonům, kterou si oběť zvolí. Toto své rozhodnutí oznámí orgánům činným v trestním řízení písemně nebo ústně. Důvěrníkem nemůže být osoba, která má v trestním řízení postavení obviněného, obhájce, svědka, znalce nebo tlumočníka. Důvěrník poskytuje oběti především psychickou a morální podporu. Důvěrník však nesmí zasahovat do průběhu úkonu. Jestliže by přítomnost důvěrníka narušovala průběh úkonu, může být z účasti vyloučen. V případě, že se tak stane – například pro své nevhodné chování, je nutné oběti umožnit, aby si zvolila důvěrníka jiného. Nesmí tak však vzniknout nepřiměřené obtíže a náklady spojené s odložením probíhajícího úkonu.

Pokud si svědek, tj. i oběť, o takovou informaci nepožádá a obviněný nebo odsouzený byl propuštěn nebo uprchl a přitom existuje důvodná obava, že svědkovi hrozí nebezpečí v souvislosti s jeho pobytem na svobodě, orgán činný v trestním ří-

zení, Probační a mediační služba, věznice, zdravotnické zařízení, v němž odsouzený vykonává ústavní ochranné léčení, nebo ústav pro výkon zabezpečovací detence neprodleně o této skutečnosti svědka informuje, a to prostřednictvím policejního orgánu, který vede nebo vedl trestní řízení v daném případě. Ten přijme potřebná opatření k zajištění bezpečí svědka, včetně jeho vyrozumění o propuštění nebo uprchnutí obviněného nebo odsouzeného.

Oběť trestného činu může být v trestním řízení zastupována zmocněncem. Některým obětem je za podmínek určených zákonem poskytováno zastupování **zmocněncem** – advokátem bezplatně. Vždy a bezplatně mají nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem oběti mladší osmnácti let, nejde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy.

Zákon o obětech trestných činů rovněž podstatně rozšířil práva zmocněnce poškozeného (oběti), a to zejména tím, že:

- je oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech již od zahájení trestního stíhání,
- může obviněnému i jiným vyslýchaným osobám klást otázky,
- může vznášet kdykoli v průběhu úkonu námitky proti jeho způsobu provádění,
- oznámí-li policejnímu orgánu, že se chce účastnit vyšetřovacího úkonu, je policejní orgán povinen zmocněnci včas sdělit, o jaký druh úkonu se jedná, dobu a místo jeho konání, určit, musí být ze sdělení zřejmé, k čemu má tato osoba vypovídat,
- má-li se zmocněnec poškozeného nebo zúčastněné osoby zúčastnit výsledku svědka, jehož totožnost má být utajena, je policejní orgán povinen přijmout opatření, která znemožňují zmocněnci zjistit skutečnou totožnost svědka.

V případě, že obviněný není stíhán vazebně a hrozí důvodná obava, že bude například opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán nebo dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil, a existuje důvod pro ochranu oběti, zejména jejího života, zdraví, svobody nebo lidské důstojnosti, nebo zájmů osob jí blízkých, nebo ochrana zájmů společnosti, může podle nové právní úpravy státní zástupce nebo soudce uložit obviněnému předběžným opatřením zákaz.

Dále jsou uvedeny pouze ty, které mohou mít souvislost se syndromem CAN.

Zákaz v souvislosti se syndromem CAN

- Zákaz styku s poškozeným, osobami jemu blízkými nebo s jinými osobami, zejména svědky,
- zákaz vstoupit do společného obydlí obývaného s poškozeným a jeho bezprostředního okolí a zdržovat se v takovém obydlí,
- zákaz zdržovat se na konkrétně vymezeném místě,
- zákaz užívat, držet nebo přechovávat alkoholické nápoje nebo jiné návykové látky,
- zákaz výkonu konkrétně vymezené činnosti, jejíž povaha umožňuje opakování nebo pokračování v trestné činnosti.

Předběžné opatření trvá, dokud to vyžaduje jeho účel, nejdéle však do právní moci rozsudku nebo jiného rozhodnutí, jímž řízení končí.

Pokud obviněný neplní uložená předběžná opatření, vystavuje se riziku:

- a) uložení pořádkové pokuty,
- b) uložení jiného druhu předběžného opatření, nebo
- c) vzetí do vazby.

Věrohodnost svědka poškozeného

V případech zvláště závažné násilné a mravnostní trestné činnosti se lze v trestně-právní praxi pravidelně setkat s tím, že je ze strany obviněných, respektive jejich obhájců, zpochybňována věrohodnost výpovědi dětských obětí.

V takovém případě orgán činný v trestním řízení, zpravidla policejní orgán nařídí podle § 118 trestního řádu zkoumání věrohodnosti svědka – poškozeného.

§ 118 trestního řádu (výňatek)

Jestliže jsou závažné pochybnosti, zda není u svědka, jehož výpověď je pro rozhodnutí zvláště důležitá, podstatně snížena schopnost správně vnímat nebo vypovídat, je možno vyšetřit znalecky i duševní stav svědka.

Zkoumání duševního stavu svědka (případně poškozeného) je obecně zaměřeno na jeho schopnost:

- správně vnímat děj okolního světa
- správně si prožítý děj zapamatovat
- správně prožítý děj hodnotit
- správně prožítý děj reprodukovat

Se zkoumáním obecné věrohodnosti může souviset také zkoumání dalších otázek, například:

- jaká je mentální produktivita svědka – poškozeného (IQ a EQ)
- jaká je jeho hierarchie jeho životních hodnot
- jaká je jeho četnost a kvalita sociálních vztahů (rodina, škola, vrstevníci atd.)
- jaký preferuje způsob řešení zátěžových (stresových) situací
- jaká je případná závislost (alkohol, drogy, hráčství atd.)

Syndrom CAN z pohledu zdravotnictví

Detekce násilí na dítěti – diagnostika syndromu CAN

MUDr. Pavel Biskup

Metodický pokyn MZ ČR

Určen pro:

- praktické lékaře pro děti a dorost
- praktické lékaře pro dospělé
- gynekology
- lékařskou službu první pomoci
- záchrannou službu

Detekce syndromu CAN – klinický obraz

- fyzické týrání
- psychické týrání a šikanování

- sexuální týrání a zneužívání
- zanedbávání péče
- další rizika vedoucí k syndromu CAN

Další rizika vedoucí k syndromu CAN:

- KSZD
- nedovolená manipulace s dětmi a syndromu CAN
- pronásledování
- domácí násilí a syndrom CAN

Zanedbávání péče

- o depresivní nálada a plačtivost
- o opoždění vývoje
- o nedostatečná výživa
- o vnějšková zanedbanost
- o absence náležité péče a dohledu
- o nepravidelný životní rytmus
- o nevhodné prostředí
- o vyšší úrazovost
- o absence registrace u PLDD
- o neúčast na preventivních prohlídkách a očkování u PLDD, zvl. po opakovaných výzvách
- o nerespektování doporučení zdravotníků.

Další rizika vedoucí k syndromu CAN

KSZD 3 formy:

dětská prostituce

dětská pornografie

obchod s dětmi

- pro sexuální průmysl,
- pro jiné účely, např. nezákonné postupy při předávání dítěte

Nedovolená manipulace s dětmi

Manipulace s dítětem je situace, kdy je pro výsledek vlastního prospěchu zkreslována pravdivá skutečnost.

Manipulátorem může být společnost, rodič, širší rodina, organizace, instituce, vrstevnický kolektiv, apod.

Např.

- popouzení proti druhému rodiči,
- zakazování kontaktu s některým s rodičů či prarodičů,
- navádění k chybnému chování s druhým člověkem,
- využívání některých informací k diskreditaci člověka před dítětem,
- nabídka obrazu dítěte pro komerční účely,
- nucení dítěte do nepřiměřených volnočasových aktivit,
- pochybné využívání právních norem při SPOD,
- úmyslné neposkytování informací důležitých pro rozvoj potřeb dítěte,
- nezákonné postupy při předávání dítěte do NRP.

Pronásledování

Jedná se o opakované a pro oběť skličující pokusy o kontakt cestou dopisů, elektronické pošty, telefonátů, SMS, apod.

Demonstrování moci v podobě přímých nebo nepřímých výhrůžek, které u pronásledované osoby vzbuzují oprávněný strach a obavy.

Pachatele motivuje k pronásledování či slídění:

- reakce na odmítnutí,
- hledání intimity a blízkosti za každou cenu,
- ventilování hostility a nezávislosti,
- pronásledování z nedostatku kompetencí řešit situaci jinak,
- pronásledování jako důsledek útočné agresivity.

Domácí násilí a syndrom CAN

3 formy domácího násilí:

- syndrom CAN
- děti v roli svědků násilí mezi partnery či rodiči
- agresivní chování dětí vůči členům rodiny

Děti v roli svědků domácího násilí se považují za týrané, zneužívané a zanedbávané.

Viz metodické opatření MZ ČR částka 3, duben 2006 „Postup lékařů při poskytování zdravotní péče osobám ohroženým domácím násilím“.

Zvláštní zdravotnická zařízení

V ČR je celkem 38 kojeneckých ústavů a dětských domovů

Celkem cca 2000 míst

Důvody příjmu dítěte do zvláštního zdravotnického zařízení

Do zařízení se dítě dostává:

- na žádost rodičů
- na základě vydání předběžného opatření soudem
- na základě nařízení ústavní výchovy soudem

Důvody příjmu dítěte jsou:

- zdravotní
- zdravotně – sociální
- sociální

Zdravotní důvody příjmů (v %):

- 23,0 souhlas s adopcí
- 8,1 vážný zdravotní stav dítěte
- 6,5 nemoc rodičů

Sociální důvody přijetí (v %):

- 37,5 špatné ekonomické a bytové podmínky rodičů
- 17,8 zanedbání péče
- 2,2 nízký věk rodičů
- 2,1 týrání a zneužívání dítěte

Konkrétní důvody příjmů (v %):

37,5	sociální důvody
23,0	souhlas s adopcí
17,8	zanedbání péče
8,1	nemoc dítěte
6,5	nemoc nebo úmrtí rodičů
2,2	nízký věk rodičů
2,1	týrání, zneužívání

Regionální struktura umísťování dětí (v %)

26,1	Severomoravský
15,5	Jihomoravský
15,0	Západočeský
12,7	Severočeský
11,5	Východočeský
10,9	Praha
6,1	Středočeský
2,3	Jihočeský

⇒ 84% dětí je propouštěno do rodin

cca 28 % do osvojení

cca 8 % do pěstounské péče

cca 49 % do vlastní rodiny.

ostatní pobývají dále v péči institucí

Poskytování komplexní péče dětem

- péče zdravotní – diagnostická, léčebně preventivní, rehabilitační,
- ošetřovatelská,
- psychoterapeutická,
- výchovná, logopedická,
- sociální – sociálně právní ochrana dítěte.

Představy žadatelů náhradní rodinné péče o dítěti

- dítě kojeneckého věku
- dítě zdravé
- dítě „našeho“ etnika
- dítě zdravého rodiče
- dítě bez nutnosti zvýšené péče.

Důvody neúspěšné NRP

- absence citové vazby
- nezvládnutá péče
- nezvládnutá výchova
- náročnost zdravotní péče
- neakceptace širší rodinou
- v důsledku vdovství nezvládnutí rodičovské role
- průtahy v soudních řízeních

Změny v institucionální péči

- ⇒ pobyt dítěte maximálně přiblížit pobytu v rodině
- ⇒ snížit počet dětí na 1 pečující osobu
- ⇒ individuální přístup ke každému dítěti
- ⇒ transformace v zařízení rodinného typu
- ⇒ nabídka poradenské péče

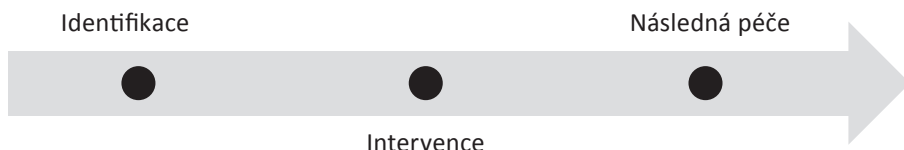
Syndrom CAN z pohledu NZDM a krizových center

Syndrom CAN v praxi a podpora mezioborové spolupráce při jeho řešení

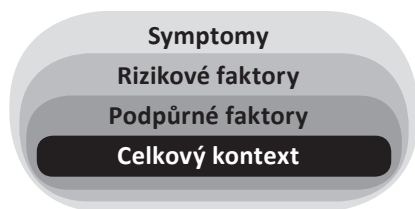
PhDr. Branislava Marvánová Vargová

Syndrom CAN

- Syndrom CAN
- Podstatou je hrubý, odmítavý, ponižující přístup k dítěti
- Ohrožuje nejen zdraví, ale i důstojnost dítěte
- Různé formy, které ohrožují tělesný, psychický, sociální a emoční vývoj dítěte
- Dlouhodobé důsledky na život a prožívání dítěte

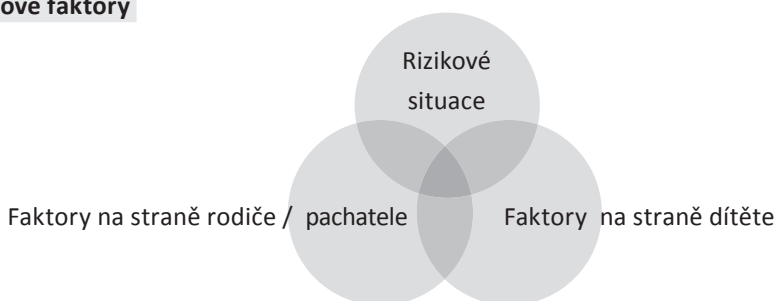
Identifikace CAN

Symptomy

- Specifické (modřiny, mnohočetné či opakované zlomeniny, vytrhané vlasy, popáleniny, poranění CNS, poranění vnitrobřišních orgánů, poranění v oblasti genitálií)
- Nespecifické (bolesti břicha, hlavy, záškoláctví, PPP, noční můry, pomočování,
- Psychické (pocity viny, nízké sebevědomí, pocit jinakosti, deprese, regrese...)
- Fyzické (modřiny, zlomeniny, poranění...)
- V chování (sebepoškozování, agresivní chování, krádeže, ...)

Rizikové faktory

Individuální faktory na straně dítěte

- Nízká porodní váha
- „Postižení“ (fyzické / psychické)
- Závažné tělesné nebo psychické onemocnění
- Temperament
- Agresivní chování
- Poruchy pozornosti / ADHD

Sociální faktory / faktory na straně prostředí

- Socio–economické znevýhodnění
- Nezaměstnanost
- Sociální izolace
- Nevhodné podmínky pro bydlení

- Bezdomovectví
- Omezený přístup k sociální podpoře, sociálním službám
- Zkušenost s rasismem a diskriminací
- Stresové životní okolnosti
- Protektivní (podpůrné) faktory

Rizikové faktory na straně rodiny / rodičů

- Zneužívání alkoholu / omamných látek
- Domácí násilí / konflikty
- Psychické problémy
- Zdravotní problémy
- Historie týrání, zneužívání a zanedbávání
(v rodině nebo v osobní historii rodičů)
- Psychické / kognitivní / emocionální problémy rodiče
- Velká rodina
- Vysoká míra stresu u rodičů
- Chudá interakce mezi rodičem a dítětem
- Tvrdý výchovný styl / nízká míra projevování pozitivních emocí
- Rozchod rodičů / rozvod
- Nízké sebevědomí
- Nezralí / mladí rodiče
- Rodiče vychovávající dítě sami
- Nevlastní rodič žijící v domácnosti
- Používání tělesných trestů

Protektivní (podpůrné) faktory

Individuální podpůrné faktory na straně dítěte

- Dobrý zdravotní stav
- Uspokojivé vztahy s vrstevníky
- Silné, pozitivní sociální vazby a kontakty
- Koníčky / zájmy
- Zdravé sebepojetí a sebevědomí
- Nezávislost

- Zdravá a bezpečná vazba na rodiče
- Sociální dovednosti
- Pozitivní nastavení

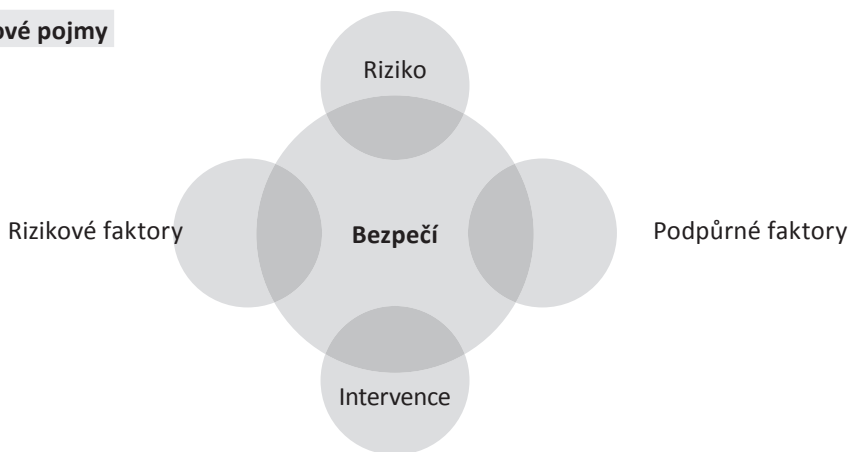
Faktory na straně rodiny / rodiče

- Bezpečný vztah s dítětem
- Dobrý vztah mezi rodičem a dítětem
- Podpůrné rodinné zázemí
- Dobré vztahy se širší rodinou
- Dobře rozvinuté rodičovské kompetence
- Rodičovská „odolnost“
- Dostupná konkrétní pomoc a podpora pro rodiče
- Povědomí o vývoji dítěte
- Protektivní (podpůrné) faktory
- Sociální faktory / faktory na straně prostředí
- Silné, pozitivní sociální vazby
- Stabilní bydlení
- Zaměstnání
- Rodinné očekávání pro–sociálního chování
- Dostupnost zdravotních a sociálních služeb v okolí

Intervence zaměřené na posilování protektivních faktorů

- Efektivní intervenční služby pro ohrožené děti a jejich rodiny by se měly zaměřit na snižování ovlivnitelných rizikových faktorů a posilování ochranných faktorů (Irenyi et al., 2006).
- Primárním a konečným cílem všech intervencí je zajistit bezpečí a snížit dopad rizikových faktorů. Díky práci na silných stránkách a posilování protektivních faktorů lze dosáhnout lepší připravenosti rodin vyrovnávat se se stresem, což může vést ke snížení výskytu týrání, zneužívání a zanedbávání dětí.
- Intervence zaměřené na posilování protektivních faktorů
- Turnell a Edwards (1999)
- Signs of Safety – dotazník na identifikaci rizikových a protektivních faktorů a doporučení pro intervence

Klíčové pojmy

Co myslíme pojmem riziko?

Co myslíme pojmem „riziko“ v kontextu syndromu CAN?

Odpovědi na tuto otázku budou ovlivněny perspektivami a prioritami působícími na různých úrovních.

- Osobní
- Kulturní
- Strukturální

Nepředpokládejte, že přestože používáte stejné termíny, hovoříte v rámci diskuze o „rizikových faktorech“ a „míře rizika“ se svými kolegy a spolupracujícími organizacemi stejným jazykem (myslíte to stejné)

Vytváření jednotného přístupu k posuzování rizika

- Jazyk – slova jako „riziko“, „posouzení rizika“ či „management rizik / bezpečnosti“ nebyly v minulosti běžně používány v kontextu práce se syndromem CAN
- Informované a konzistentní přístupy k posuzování „rizik“, založené na shodném chápání jednotlivých pojmů, mohou vést k efektivnějšímu plánování bezpečí a interdisciplinární spolupráci

Základní definice pojmů

- **Riziko** – zahrnuje jakékoli riziko poškození dítěte
- **Posouzení rizika / hodnocení nebezpečí** – znamená proces identifikace a posouzení míry rizika v konkrétních situacích, kdy je prostřednictvím systematického přístupu zkoumána řada rizikových faktorů.

Otázky k diskuzi

- Proč je užitečné zaměřit se na posouzení rizika?
- V čem nám může pomoci přístup zaměřený na posouzení rizika?
- Je posouzení rizika cílem samo o sobě?
- Zamyslete se nad svými pracovními postupy a rozhodnutími, které obvykle děláte. Kolik z nich je „implicitně“ rozhodováním o nějakém riziku?
- Jak v současné době posuzujete riziko / vyhodnocujete nebezpečí (Vy a Vaše organizace) a jak přesná jsou podle Vás tato hodnocení?
- Používáte k vyhodnocení rizik (nebezpečí) nějaké nástroje (dotazník, formulář, check list...)

Výhody používání strukturovaného posouzení rizika

- Menší míra opomenutí důležitých faktorů
- Evidence
- Stejný jazyk (pojmy)

K informacím se lze snadno vrátit, doplnit je – systematické (opakované) využívání strukturovaného posouzení – vyhodnocení rizika není jednorázová záležitost, ale proces.

Dobrý základ pro rozhodování o potřebných intervencích, pro vytvoření individuálního plánu a bezpečnostního plánu.

Dobrý základ pro mezioborovou spolupráci.

Rizika používání strukturovaného posouzení rizika

Strukturované posouzení není cílem, ale prostředkem k efektivní intervenci.

„Úřednický“ přístup, horší navázání kontaktu s klientem. U nástrojů, které obsahují škálu posuzující riziko – přílišné spoléhání na výsledek. Vždy je nutné doplnit odborným posouzením celkové situace dítěte a kontextu.

Příklady nástrojů pro vyhodnocování rizika týrání a zneužívání dětí

Strenght and Stressors Tracking Device

55 položek, rozdělených do 6 oblastí:

- Prostředí
- Podpora okolí
- Rodičovské schopnosti a dovednosti
- Rodinné interakce
- Bezpečí v rámci rodiny
- Dítě
- Pracovník hodnotí každou položku a označí, zda je v rodině přítomna jako stresor nebo jako silná stránka (+2 / -3 body)
- Na základě identifikovaných silných stránek a stresorů
– vypracování individuálního plánu

Dotazník pro strukturované rozhodování (SDM)

http://www.childsworld.ca.gov/res/pdf/SDM_Manual.pdf

Formuláře pro telefonické krizové linky, posouzení bezpečí, posouzení rizika násilí v rodině, posouzení silných a slabých stránek rodiny, atd...

Cvičení

- Pokuste se na základě znalostí forem CAN, rizikových a protektivních faktorů sestavit nástroj (strukturovaný dotazník, check-list, formulář...), který byste mohli využít při identifikaci syndromu CAN a pro posouzení míry rizika týrání, zneužívání a zanedbávání.
- Pracujte nejprve individuálně (10 minut), poté utvořte trojice a diskutujte Váš nástroj, případně se pokuste vytvořit společný (20 minut).
- Nejde o to vytvořit novou metodu, ale „pomocníka“, na kterém můžete v případě zájmu dále pracovat.

Postoje a zkušenosti se syndromem CAN

Jak Vás může práce se syndromem CAN ovlivnit?

- V úrovni **prožívání** (pocit úzkosti, smutku, beznaděje, bezmoci, vzteku, apod.)
- V **kognitivní** úrovni (zhoršená koncentrace, časté vrácení se v myšlenkách k pádu, apod.)
- V úrovni **chování** (používání různých strategií pro vyrovnání se se stresovou situací, včetně konzumace alkoholu za účelem uvolnění, změny v interakci s okolím, např. stažení se z kontaktu s přáteli apod.)
- V **somatické** rovině (různé somatické reakce jako bolesti hlavy, střevní potíže, bolesti zad, oslabený imunitní systém apod.)
- V **pracovní** rovině (snížení pracovního výkonu či motivace k práci, syndrom vyhoření, absence v zaměstnání apod.)

Modelová situace – rozhovor s dítětem

Jak můžete zvýšit pocit bezpečí dítěte

- **respektuje osobní prostor** dítěte
- **seznamte** dítě s **prostředím** Vašeho **pracoviště** (např.: „Chtěl bys vědět, jak to u nás vypadá? Na chodbě je čekárna, v této místnosti si povídáme a hrajeme s dětmi, vedle je místnost, kde pracují mí kolegové, naproti je WC.“)
- přiměřeně jeho věku dítěti vysvětlete, **kolik času mu můžete věnovat**, případně zda se můžete vidět znovu
- sdělte dítěti **informace o Vaší roli**, Vašich kompetencích, instituci či organizaci, ve které pracujete (např.: „Do našeho centra si chodí děti, které něco trápí, popovídat“, nebo: „Často za mnou chodí děti, které se něčeho bojí nebo je něco trápí a já jim pomáhám tomu strachu a trápení porozumět a vypořádat se s ním“, apod.)
- dejte dítěti **prostor pro jeho otázky** a vyjádření jeho očekávání.

Čemu se v rozhovoru s dítětem vyhnout

- Kladení **uzavřených otázek** (např.: „Uhodil tě táta?“ Vhodnější je zeptat se např.: „Můžeš mi říct víc o tom, jak se ti to stalo? Co se stalo potom?“; „Některé

děti mají zkušenost s tím, že jim někdo ublížil, stalo se ti taky někdy něco podobného? Můžeš mi o tom říct více?“)

- **Hodnocení a kritizování násilného rodiče** nebo rodiče, který o týrání či zneužívání věděl, ale nezasáhl.
- **Používání slov, kterým dítě nerozumí** nebo která by v něm mohla vyvolat úzkost, jako např. znásilnění, incest, vězení, týrání apod. Buďte naopak vnímaví k tomu, jaká slova a označení dítě používá a přizpůsobte se jeho slovníku.
- **Kladení otázek směřujícím ke zjištění, proč došlo k násilí** (např. „Proč myslíš, že tě táta uhodil?“) nebo proč o týrání a zneužívání ještě nikomu neřeklo. Posílili byste u něj pocity viny a snížili jeho motivaci s Vámi dál v rozhovoru pokračovat.
- **Kladení stejných otázek, jen jinak formulovaných** proto, abyste si ověřili, zda dítě odpoví shodně a zda si nevymýšlí.

Hlavní zásady komunikace s dítětem

viz Šilarová, E., PTSP v dětském světě

- Pokud dítě vypráví, **naslouchejte** mu a nepřerušujte ho.
- Děti jsou velmi citlivé na **neverbální projevy**, jež představují až 80 % celkové komunikace – proto je důležité si to uvědomovat a hlídat. (Mimika, postoj těla, vzdálenost, dotek...)
- **Akceptujte slovník** a označení, která používá k popisu událostí.
- **Nepoužívejte slova, která by jej mohla vystrašit** nebo kterým nerozumí, nikdy dítěti nevyhrožujte. („Když nebudeš vypovídat, půjdeš do dětského domova...“)

Hlavní zásady komunikace s dítětem

- **Respektujte jeho věk**, aktuální nastavení, mlčení či nechuť něco sdělovat.
- **Neslibujte dítěti nic, co nemůžete dodržet.** (I když bude chtít udržet tajemství, vysvětlíte mu, že budete hovořit pouze s lidmi, kteří mu mohou pomoci).
- Pokládejte dítěti **otevřené otázky**, které umožňují, aby samo popsalo, co zažilo. („Co se stalo? Co jsi viděl? Kde jsi přišel k tomuto zranění?“)
- **Nepokládejte sugestivní otázky** např. „Tu modřinu máš od toho, jak tě tatínek uhodil?“.
- **Nezpochybňujte ani nebagatelizujte** to, co dítě sděluje.

- Neptejte se znovu na věci, které již byly řečeny („Víš určitě, že to byl pan soused?“)
- **Odpovídejte na otázky** dítěte jednoznačně a srozumitelně.
- **Nikdy se děti neptejte na důvod, PROČ se to stalo.** Lépe je formulovat otázku: „Jak tomu, co se stalo rozumíš?“ (Je zcela v pořádku, pokud odpoví, že nerozumí.)
- **Oceňte jeho přítomnost, jeho spolupráci, to, že se svěřilo.**
- Zcela jistě dejte dítěti najevo, že násilí není jeho vina, že **nikdo nemá právo se chovat ke druhým násilně.**
- Vyjádřete jasně, že **za násilí je odpovědný ten, kdo se ho dopouští.**

Legislativní úprava viz přednáška JUDr. Martina Kloubka

Úmluva o právech dítěte

Přijata 20. 11. 1989 v New Yorku u nás vstoupila v platnost 6. 2. 1991. Je závazná a má vyšší právní sílu než vnitrostátní zákony. Ochrana dětí před týráním je zahrnuta zejména v **čl. 19** a **čl. 3**.

Legislativa u oznamovací povinnosti

viz přednáška PhDr. Aleny Kolářové

Oznamovací povinnost

Trestní oznámení může být podáno jak osobou fyzickou, tak i osobou právnickou, zastoupenou statutárním vedoucím organizace, například ředitelem školy, ředitelem nemocnice a podobně.

Plnění oznamovací povinnosti

- oznamovací povinnost lze splnit i anonymně
- OSPOD může vést údaje o oznamovateli v oddělené části spisu, která není k nahlédnutí
- oznamovací povinnost lze splnit např. kontaktováním OSPOD s návrhem na svolání případové konference

Občanský zákoník

§ 883

Rodiče a dítě si jsou povinni pomoci, podporou a ohledem na svou důstojnost.

§ 884

- (1) Rodiče mají rozhodující úlohu ve výchově dítěte. Rodiče mají být všestranně příkladem svým dětem, zejména pokud se jedná o způsob života a chování v rodině.
- (2) Výchovné prostředky lze použít pouze v podobě a míře, která je přiměřená okolnostem, neohrožuje zdraví dítěte ani jeho rozvoj a nedotýká se lidské důstojnosti dítěte.

Komunikace s rodinou – komunikace s násilným rodičem

Syndrom CAN a DN

- v rodinách, kde **dochází k týrání**, zneužívání a zanedbávání dětí dochází často i k domácímu násilí
- **násilní muži** také často vyvíjejí sexuální, fyzické nebo psychické násilí vůči vlastním dětem (v 60–70 %)
- pozorované **násilí namířené proti matce** má podobně těžké, často také traumatizující následky jako přímá aplikace násilí
- **násilník týrá** děti zároveň s tím, jak vyvíjí násilí na ženu

Děti, které jsou svědky DN, jsou dle klasifikace WHO

oběťmi psychického týrání

Důležité je **navázat spolupráci s nenásilným rodičem** (v kontextu DN obětí)

– „Já a máma“

DN – **většinu obětí tvoří ženy**, v tomto kontextu matky

Bezpečí matky = bezpečí dětí

Tvorba individuálního bezpečnostního plánu pro děti a pro matku. Mezi **nejrizikovější období patří rozchod / rozvod / odchod od násilného rodiče**.

Podpora rodičovských kompetencí

Co musí předcházet?

- **Vyhodnocení** míry, závažnosti a rizika opakování CAN
- **Identifikace rizikových faktorů**
- Identifikace **podpůrných faktorů**
- Práce na **motivaci**

- **Edukace** (vývojové fáze a specifika)
- **Postoje**, předsudky, mýty
- **Vlastní zkušenost** s násilím v dětském věku
- Identifikace **potřeb** rodiče
- **Uvědomování si** emocí
- **Práce s agresí**, vztekem
- **Nácvik** nenásilných vzorců chování
- **Posilování** toho, co je dobré a co funguje

Cyklus naplnění potřeby

Násilná reakce

- Co se děje **v jednotlivých fázích** na tělesné úrovni
- Co se děje na úrovni **kognice**
- Co se děje na úrovni **emocí**
- **Většina agresorů si neuvědomuje signály**, které předcházejí vlastnímu násilí
- Důležité je **rozklíčovat předchozí signály** a tím umožnit volbu – jinou reakci
- **Násilí je otázkou volby**

Posttraumatická stresová porucha

„Naplnění potřeb musí nastat ve správném čase, se správnými lidmi a správným způsobem.“

(Albert Pessó)

Potřeby dítěte

- **Uspokojující vztah** s pečující osobou / osobami (nejčastěji matka / otec)
- **Identifikace** s rodičovským vzorem
- Utváření **sebepojetí** / pocitu vlastní hodnoty
- Pokud se nejbližší osoba promění v trvalý zdroj strachu a bezmoci
 - **dítě je ohroženo v samém základu své existence**

PTSP u dětí

- **Děti na traumatické zážitky nezapomínají**
- Na **tělesné a emoční** úrovni si je „pamatují“
- Traumatu mohou být děti vystaveny **již před narozením** (početí znásilněním, násilí vůči matce v době těhotenství...)
- Lidský mozek se vyvíjí 23–25 let (oproti ostatním savcům, kdy je vývoj mozku dokončen před narozením) – **události, které dítě zažije přímo, ovlivňují vývoj mozku**

Vlivy na rozvoj PTSP

Traumatická událost (intenzita, délka trvání, opakování, stupeň násilí, věk dítěte, atd...)

Bezprostřední reakce na traumatickou událost (útok x útěk x zmrznutí)

Chování rodičů a blízkého okolí po traumatické události: **pokud rodiče zpanikaří**

- **zvyšují stres dítěte**, pokud dělají, že se nic nestalo – zvyšují pocit viny dítěte

Symptomy PTSP

Dojde-li ke zmrznutí – aktivované energie a vyplavené hormony (adrenalin, noradrenalin, kortizol) se nevybijí – rozvoj symptomů

Flashbacky – snaha nervové soustavy dokončit akci

Pokud není možný únik či útok (malé děti jsou závislé a tuto možnost nemají)

- **disociace** – následně poškození sebepojetí

Výsledkem je, že dítě má pocit, že je špatné a hněv a zlobu obrací místo na zdroj násilí vůči sobě

Zatlačování a umrtvování nepříjemných vzpomínek – dítě nemá pocit kontinuity, kontaktu se svými emocemi

Vytěsnění traumatických vzpomínek

Zkreslování reality – děti události popisují jinak, než se staly (nejde o vědomé lhaní)

Strachy, které s traumatem nemusí přímo souviset (strach ze tmy, ze samoty, z cizích lidí apod.)

Poruchy příjmu potravy

Agresivní / pasivní chování

Kde lze zachytit signály PTSP

- Hra (znovu přehrávání traumatických událostí)
- Psychosomatické potíže
- Noční můry, pomočování
- Regrese
- Seběpoškození
- Myšlenky na smrt

Zpracování krizové reakce

Metoda somatického prožívání

„Nesoustředíme se na traumatickou zkušenost, ale spíše na kompletaci nedokončených tělesných obranných reakcí.“ (P. A. Levine)

- Zaměření na **tělesné reakce a prožívání**, následování tělesných impulsů v bezpečném rámci.

Obličejové cviky, které uvolňují plazí mozek – vybíjí stres a rozrušení

Koňské pysky – rty máte volně u sebe a volně do nich foukáte. Opakujte, dokud Vás nebudou svědět rty

Jak to pomáhá: uvolňuje napětí kolem pusy, uvolňuje mozkový kmen, rozesměje Vás.

Legrační mluvení

Opřete špičku jazyka o spodní zuby. Uvolněte jazyk tak, aby vám vyplnil celá ústa a zkuste mluvit – o čemkoli, i o vážných tématech a problémech.

Jak to pomáhá: dochází k napínání a uvolňování mozku, zvyšuje to průtok mozkomíšního moku a v důsledku toho se cítíme svobodnější, uvolněnější a méně svázaní okolnostmi.

Mírné pohupování

Stoupněte si na širší boků a mírně se ohněte v kolenou. Mírně pokrčujte a rovnávejte nohy, uvolněte celé tělo a napojte se na rytmus pohupování.

Jak to pomáhá: pohupování podporuje rytmus pulzace, který podporuje život, živost a pocit zdraví. Uvolňuje nás, když jsme ztuhlí.

Aktivita podporující pocit bezpečí

DOBŘÝ POCIT – nakreslit obrázek, kdy se v nedávné době cítili dobře, bezpečně, spokojeně atd...

Požádejte dítě, aby svůj obrázek prostudovalo, zavřelo oči a našlo místo v těle, kde může tento dobrý pocit vnímat.

Zdroje pro zvládání náročných situací

- Jaké zdroje jim pomáhají zvládat náročné situace?
- Příběhy úniku (kdy a jak se jim podařilo zachránit)
- Cesta hrdiny – příběhy hrdinství
- Mapa emocí v těle

„Jsou dva druhy šílenství – myslet si, že zmůžeme všechno a druhým je myslet si, že nezmůžeme nic.“

(André Blisacc, Velké bílé sucho)

Prevence syndromu vyhoření při práci se syndromem CAN

Ať už se ve své práci setkáváte s případy týrání, zneužívání a zanedbávání ojedinele či pravidelně, je dobré mít na paměti, že práce s touto problematikou může být

emocionálně náročná. Příběhy týraných a zneužívaných dětí ve Vás mohou vyvolat různé emoce: smutek, vztek, můžete se cítit zaskočení, pohoršení, pohlcení pocitem zodpovědnosti či tendencí dítě zachránit.

Náš organismus zpracovává informace na třech úrovních, které se navzájem ovlivňují:

- **kognitivní** – co si o dané věci myslím
- **emoční** – co cítím, jaké emoce ve mně daná informace vyvolává
- **tělesná** – tělové reakce na danou informaci (např. zrychlení dechu, zastavení dechu, napětí ve svazech, pocit staženého žaludku apod.)

CVIČENÍ

Následující kazuistiku Vám přečtu celkem 3 krát. Při prvním čtení se zaměřte na to, co ve Vás příběh vyvolává na kognitivní úrovni, tedy co si o něm myslíte, co Vám jde hlavou, jaké myšlenky Vás napadají. Při druhém čtení si všimněte svých emocí, jak se cítíte, jaké emoce ve Vás příběh vyvolává. Při třetím čtení se zaměřte na tělesné reakce, všimněte si svého dechu, napětí v těle, ve svazech, pocitům chladu, tepla, apod. Po každém čtení si udělejte poznámky o tom, co jste pozorovali.

Kazuistika

Petra F. (9 let) žije v rodině se svou matkou, otcem a mladší sestrou (5 let). Ve škole patří Petra k průměrným žákům, občas se stává, že do školy chodí nepřipravená, chybí jí pomůcky, většinou se neúčastní výletů a společných mimoškolních aktivit. V rámci tělesné výchovy chodí žáci 4. tříd plavat, z těchto hodin byla Petra rodiči omluvena z důvodu strachu z vody a plavání. Ve třídě má jednu dobrou kamarádku, jinak se kolektivu spíše straní. Posledních 14 dní byla Petra smutná, plačtivá, kamarádce se svěřila, že jí zemřel pesek – štěně, které dostala před půl rokem k narozeninám. Když se jí kamarádka ptala na to, jak se to stalo, řekla jí, že ho táta zkopal a že jí řekl, že když ho bude srát, tak s ní udělá to samý. Kamarádka Petry se o tom zmínila doma. Její matka pracuje jako vychovatelka ve stejné škole, informovala tedy o této situaci třídní učitelku a ta vzhledem k tomu, že si všimla opakovaně modřin na rukou a obličejí Petry upozornila vedení školy. Ředitel školy kontaktoval OSPOD.

Před 3 měsíci začala navštěvovat kroužky v místním nízkoprahovém zařízení. Pracovnice NZDM si všimly, že Petra mívá modřiny na pažích, předloktí i v obličeji. Po hodinách keramiky se odmítala umýt s ostatními, chtěla být v koupelně vždy sama, proto čekala, až si všechny děti umyjí ruce a do koupelny chodila vždy jako poslední. Petře se po skončení programu domů většinou moc nechtělo, snažila se zůstat tam co nejdéle. Petra navázala bližší kontakt s jednou z pracovnic NZDM a při jednom rozhovoru se dostaly k tomu, proč se Petra bojí chodit do koupelny s ostatními. Petra se při rozhovoru zmínila, že doma, když zlobí, tak ji táta vezme do koupelny, napustí umyvadlo ledovou vodou a strká ji hlavu pod vodu, až nemůže dýchat. Když křičí a snaží se bránit, musí pak klečet a na natažených rukou (dlaněmi dolů) držet pravítko. Když jí spadne, musí jít s otcem znovu do koupelny, kde se vše opakuje. Pracovnice NZDM kontaktovala OSPOD a tyto informace jim sdělila.

OSPOD provedl šetření v domácnosti a rozhovor s nezletilými a na základě zjištěných informací je na policii oznámeno podezření na tělesné a psychické týrání obou nezletilých dívek.

Otec se chová agresivně i vůči její sestře a matce. Když se otec rozčílí, často Petru drží za ruce a z těsné blízkosti jí křičí do obličeje, obě děti bije – rukou nebo pravítkem. Petra byla opakovaně svědkem bití matky, jednou ji otec nutil, aby šla a do matky kopl. Když jí bylo 5 let, viděla, jak otec po hádce s matkou, která mu řekla, že už to dál nevydrží a chce od něj odejít, strčil mladší sestru, tehdy roční, do tašky, vyšel s ní na balkón a vystrčil ji ven z balkónu se slovy, že jestli odejde, hodí ji dolů. Tyto informace Petra zatím nikomu nesdělila.

Při práci se syndromem CAN jsme zaměřeni na dítě, na to, jak mu pomoci, jaké kroky udělat, jak postupovat. Stejně důležité je ale také to, abychom věnovali pozornost sami sobě, jak se cítíme, abychom dokázali pracovat s informacemi ze všech tří oblastí (tělo, mysl, emoce). To může být jednak dobré vodítko při identifikaci případů syndromu CAN, ale také důležitá součást prevence syndromu vyhoření.

Jak Vás může práce se syndromem CAN ovlivnit?

- V úrovni **prožívání** (pocity úzkosti, smutku, beznaděje, bezmoci, vzteku, apod.).
- V **kognitivní** úrovni (zhoršená koncentrace, časté vrácení se v myšlenkách k případu, apod.).
- V úrovni **chování** (používání různých strategií pro vyrovnání se se stresovou situací, včetně konzumace alkoholu za účelem uvolnění, změny v interakci s okolím, např. stažení se z kontaktu s přáteli apod.).
- V **somatické** rovině (různé somatické reakce jako bolesti hlavy, střevní potíže, bolesti zad, oslabený imunitní systém apod.).
- V **pracovní** rovině (snížení pracovního výkonu či motivace k práci, syndrom vyhoření, absence v zaměstnání apod.).

Z hlediska prevence syndromu vyhoření je důležitá nejen psychohygiena, ale také vědomí toho, že na řešení nejste sami a můžete / měli byste se obrátit na další kolegy a spolupracovníky, pracovníky dalších klíčových profesí (sociální pracovníce, psycholog, specializované centrum pro pomoc týraným a zneužívaným dětem, policie, zdravotníci apod.).

Seznam zákonů

200 / 1990 Sb. ZÁKON České národní rady ze dne 17. května 1990 o přestupcích

141 / 1961 Sb. ZÁKON ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád)

104 / 1991 Sb. SDĚLENÍ federálního ministerstva zahraničních věcí
– Úmluva o právech dítěte

45 / 2013 Sb. ZÁKON ze dne 30. ledna 2013 o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)

40 / 2009 Sb. ZÁKON ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník

218 / 2003 Sb. ZÁKON ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
– (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

273 / 2008 Sb. ZÁKON ze dne 17. července 2008 o Policii České republiky

359 / 1999 Sb. ZÁKON ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí

II. ODDÍL ROZŠIŘUJÍCÍ TEXTY

Sanace rodiny a dítě se syndromem CAN

Věra Bechyňová

Syndrom CAN a jeho dopady na psychosociální vývoj dítěte lze efektivně řešit interdisciplinární spoluprací všech složek systému, do jejichž kompetencí jmenovaný syndrom spadá. V zájmu dítěte se syndromem CAN je zastavit to, co mu ubližuje a ohrožuje ho, zajistit jeho bezpečí, postupné uzdravování dítěte a celého rodinného systému. Proto je třeba kromě jiných činností (např. trestně právních úkonů) v neposlední řadě přistoupit k sanaci rodiny dítěte a vhodně volit interdisciplinární tým odborníků, kteří ji budou realizovat.

Sanace rodiny není druh sociální služby (sanace rodiny často je používána jako synonymum pro sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, k čemuž pravděpodobně vede zažitá zkratka SAS), ani metoda sociální práce.

Sanaci rodiny lze uchopit jako (Bechyňová, Konvičková 2008) kordinovaný soubor činností sociálně–právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou poskytované a / nebo ukládané převážně rodičům dítěte a dítěti, ohroženému na sociálním, biologickém / zdravotním a psychologickém vývoji. K řešení sy. CAN nelze přistoupit jinak, než jmenovaným způsobem. Činnosti sanace rodiny jsou vždy realizovány interdisciplinárním týmem ve spolupráci s dítětem (je-li to možné vzhledem k jeho věku a rozumovým schopnostem) a jeho rodinou. Činnosti sanace rodiny se v praxi cyklicky opakují v čase, mají svou obsahovou (např. zdravotní, sociálně-terapeutické, psychologické či pedagogické postupy, metody sociální práce) i procesní strukturu – cíl, vyhodnocení, plán, realizaci, monitoring a vyhodnocování.

Cílem sanace rodiny je předcházet, zmírnit nebo eliminovat míru rizik v ohrožení dítěte a poskytnout rodičům i dítěti přiměřenou pomoc / intervenci k zajištění bezpečí dítěte a je-li to možné, k zachování celé rodiny. Konkrétně se jedná o činnosti (např. posílení rodičovských dovedností, zplnomocnění dítěte, změna sociálních dovedností) směřující k odvrácení možnosti odebrání dítěte mimo rodinu (tj. sanace jako prevence umístění dítěte), nebo k realizaci změn v rodině a smysluplných

kontaktů dítěte s rodinou v průběhu jeho umístění (tj. sanace v době separace dítěte od rodiny), a nebo k umožnění jeho bezpečného návratu zpět domů (tj. sanace jako nástroj bezpečného návratu dítěte do vlastní rodiny). Nedílnou součástí sanace rodiny jsou činnosti podporující udržitelnost kvalitativních změn v rodině dítěte po jeho návratu z jakékoli formy institucionální péče (umístění dítěte do dětského centra, dětského domova, pěstounské péče na přechodnou dobu, atp.).

Základním principem sanace rodiny je pomoc dítěti prostřednictvím pomoci jeho rodině, dítě nevyjímaje.

Sanace rodiny není pouhá asistence rodičům či rodině k řešení dlouhodobě nahromaděných obtíží, kvůli kterým se rodina sociálně propadá. Každá činnost realizovaná v rámci sanace rodiny je vždy propojena s naplňováním konkrétních potřeb dítěte ve vztahu k míře jeho ohrožení.

Základní znaky sanace rodiny

- Sanaci rodiny realizuje interdisciplinární tým odborníků (IT) spolupracujících s dítětem a rodinou.
- Odborníci (členové IT) vnímají rodiče / dítě jako partnery týmu při řešení obtíží rodiny.
- Činnost IT je průběžně koordinována – vyhodnocována, plánována, příp. redefinována dle aktuálních potřeb dítěte a rodiny.
- Koordinátorem IT je optimálně sociální pracovnice sociálně–právní ochrany dětí (OSPOD).
- IT je tvořen odborníky, se kterými je rodina / dítě v kontaktu a kteří mohou svou činností přispět ke snížení míry ohrožení / CAN dítěte v rodině či mimo ni.
- Jsou realizovány pravidelné případové konference (PK) jako nástroj interdisciplinární spolupráce.

Interdisciplinární spolupráce

Základní “pracovní jednotkou” sanace rodiny je, namísto odděleně pracujících sociálních pracovníků a dalších odborníků, sestavený IT (např. sociální pracovnice OSPOD, poskytovatel sociálních služeb zaměřených na práci s rodinou a / nebo dítětem, psycholog pedagogické–psychologické poradny, učitel, lékař, zdravotní sestra).

Kvalita interdisciplinární spolupráce (tzn. kvalitativní měřitelné změny v zastavení ohrožení dítěte a v naplňování jeho potřeb) závisí na kvalitě práce celého IT.

Interdisciplinární spolupráce klade nároky u každého jeho člena na:

- odbornost,
- schopnost týmové spolupráce,
- osobnostní předpoklady.

Odbornost členů IT je definována právními normami upravující podmínky pro výkon profese dle jednotlivých oborů (např. odbornost sociálních pracovníků definuje zákon o sociálních službách). Každý člen je odborníkem ve specializované oblasti práce s ohroženým dítětem / rodinou a jeho role v IT je nezastupitelná.

Schopnost týmové spolupráce ovlivňují u každého jedince jeho osobnostní předpoklady. Dle Golemana (1997) jsou “lidské styčné body každého pracovního týmu jeho nervovým systémem” a upozorňuje, že úspěch práce týmu je součtem talentů, dovedností a emoční inteligence jeho členů. Pro objasnění uvádí, že kdykoli se sejde několik lidí, aby spolupracovali na společném úkolu, ať se jedná o pracovní schůzi nebo o týmovou práci zaměřenou na společný výsledek, je možné pracovní tým charakterizovat právě tímto součtem. A úspěch práce tohoto týmu bude záviset na výšce pomyslného součtu jmenovaných proměnných. Golema dlouhodobými srovnávacími studiemi prokázal (při sledování min. dvou pracovních skupin se srovnatelně vzdělanými odborníky), že schopnost vyladit pracovní atmosféru (tzn. zharmonizovat fungování týmu) rozhoduje o výsledku práce skupiny – zda bude výsledek kvalitní, nebo zda se skupině nebudou dařit ani poměrně jednoduché úkoly. Ve skupinách, ve kterých docházelo mezi členy k citovým neshodám, ať již to byl vztek, rivalita, strach nebo nelibost, se lidé nemohli plně uplatnit a využít odborný skupinový potenciál.

Podněty pro praxi – vytváření spolupracujících týmů

Poučení z výše uvedeného příkladu pro interdisciplinární spolupráci (IS) je nepochybně zřejmé. Neznamená, že by členy jednotlivých IT měli sociální pracovníce OSPOD vybírat podle klíče, kdo se s kým stýká na osobní úrovni. Není nutné, aby se na sebe všichni jen usmívali, ale aby konkrétní odborníci byli schopni spolupracovat na zachování atmosféry, ve které se nikdo necítí ponižován či favorizován.

Umožňuje-li to alespoň v minimální míře situace v regionu, je vhodné volit do IT takové odborníky, kteří:

- jsou „týmovými hráči a ne solitéry“,
- dodržují domluvený plán práce i jeho pravidla,
- jsou iniciativní a motivovaní,
- chápou situaci i z perspektivy ostatních kolegů,
- mají zodpovědnost za své úkoly a realizují je,
- jsou schopni si uspořádat své pracovní závazky a čas,
- preventivně se snaží zabraňovat konfliktům,
- při sporu se snaží nalézat řešení přijatelné pro všechny, kterých se konflikt týká,
- atp.

Cílové skupiny rodičů a dětí v kontextu složení IT

IT spolupracují s cílovými skupinami rodin, jejichž rodičovské chování, způsoby komunikace (mezi sebou, s dětmi, v komunitě, se sousedy), životní styl, atp. ovlivňují s různou intenzitou dopady sociálního vyloučení. Každá rodina se s těmito dopady vyrovnává různě, podle dlouhodobě naučených vzorců chování, kterým sama rozumí, které jí v mnoha případech dávají smysl, pocit bezpečí a identity.

ALE

Toto chování může být výrazně jiné, než chování, které od rodiny očekávají pomáhající odborníci.

PROTO

Je velmi důležité složení IT – zpravidla odborníci, schopni vzájemně kvalitně spolupracovat, dokáží k rodinám dětí ohrožených syndromem CAN přistupovat jako k partnerům, bez jejichž pomoci a spolupráce kvalitativní změny v naplňování potřeb dítěte a / nebo v podmínkách rodiny nemohou nastat. Dokonce i v případech, že děti nebudou moci z objektivních příčin v rodině setrvat.

Partnerství rodičů a odborníků zahrnuje takové kvality, jako je respekt, úcta a uznání v jejich nezastupitelné roli – dítě má vlastní rodiče jen jedny (i rodiče žijící na ulici jsou schopni v přijímajícím prostředí říci, co potřebují jejich děti, co je pro

ně v konkrétní situaci nejlepší a spolupracovat s týmem odborníků, aby byly potřeby dětí naplněny bez jejich další traumatizace). Atmosféra klidu vytváří mentální prostor pro vzájemnou spolupráci.

Nelze popřít, že i partnerský přístup má své hranice. V průběhu práce mohou nastat situace, kdy to bude mezi rodiči a některým z odborníků nebo mezi odborníky navzájem „jiskřit“, kdy se budou zlobit nebo rozčilovat. Také některé projevy chování rodičů může odborníkům oprávněně vadit (např. vulgární komunikace s dítětem, osočování OSPOD nebo personálu pečujícího o dítě umístěné mimo rodinu). V dobře zvoleném a koordinovaném IT se odborníci i v komunikačně náročných situacích dokáží chovat respektujícím způsobem a komunikovat věcně bez emotivních vstupů.

Případová konference

Případová konference je plánované, koordinované a pevně strukturované pracovní setkání rodičů / dítěte a odborníků kteří pracují, pracovali nebo budou pracovat* s ohroženým dítětem, jeho rodiči, příp. i s členy širší rodiny.

Smyslem případové konference je za aktivní spolupráce rodičů / dítěte a odborníků komplexně vyhodnotit situaci dítěte a jeho rodiny, pojmenovat cíl pomoci a vytvořit plán činností, které dítěti a rodině pomohou cíle dosáhnout.

Na PK dochází k propojení činností odborníků pracujících s ohroženým dítětem a jeho rodinou v účinnou pomáhající síť, která rodiče / dítě podpoří v pojmenování potíží dítěte a v získání náhledu na jeho potřeby. Zároveň rodiče motivuje a zplnomocňuje k využití jejich potenciálu ve prospěch řešení situace dítěte a rodiny (naplňování plánu). Proto je PK nástrojem interdisciplinární pomoci dítěti a podpory jeho rodičů / rodiny.

PK je svolávána převážně pracovníci SPOD tam, kde dítěti, rodičům / rodině pomůže společná dohoda rodiny a odborníků o spolupráci na koordinaci postupu při řešení konkrétní obtížné situace.

Cílem PK je najít takové řešení, které eliminuje / zmírňuje / odstraní rizika ohrožení dítěte a posílí kompetence rodičů / rodiny. Cíl je definován v souladu se závěry vyhodnocení situace dítěte a rodiny, které vypracovává pracovníce SPOD. Umožňuje-li to situace, je definován ve spolupráci s rodiči / dítětem.

Principy, struktura i obsah PK podporují porozumění situaci, ve které se dítě a jeho rodina nachází. Směřují k vytvoření společného plánu, jak řešit obtížné situace rodiny, který je v souladu s definovaným cílem a který je srozumitelný a přijatelný pro všechny účastníky PK.

Podkladem pro plán řešení je komplexní vyhodnocení situace dítěte a rodiny všemi účastníky přítomnými na PK. Toto komplexní vyhodnocení reflektuje reálné možnosti, podmínky, motivaci rodičů / dítěte a hodnoty i tradice rodiny, optimálně z pohledu rodičů / dítěte i odborníků, kteří s rodinou pracují, případně pracovali.

V průběhu PK jsou rodiče příp. dítě podporováni, aby na vytváření / dopracování plánu podle svých možností spolupracovali. Zvyšuje se tím pravděpodobnost, že ho pochopí, přijmou a budou ho naplňovat.

Všichni účastníci PK vytvořenému plánu rozumí, chápou jeho smysl a považují ho za splnitelný v čase, na kterém se pro jeho dosažení domluvili.

O realizaci PK lze hovořit v situaci, kdy se pracovního setkání zúčastní odborníci nejméně ze dvou různých institucí, kdy proběhne celý strukturovaný proces PK a plán vzniklý z komplexního vyhodnocení situace dítěte a rodiny je rodičům / dítěti co nejdříve vysvětlen a rodiče / dítě jsou motivováni a podporováni ho pochopit, přijmout a naplňovat. Odmítají-li rodiče / dítě plán přijmout, je svolána PK za jejich účasti, ke které jsou motivováni.

Rodiče / dítě si mohou přizvat k účasti na PK jednu osobu jako svou morální podporu.

Kvalitu a efektivitu PK lze posoudit porovnáním poměru naplánovaných kroků a těch z nich, které byly fakticky naplněny v praxi.

* Odborníci, kteří s rodinou pracovali, dobře rozumí celkové situaci, mají náhled, odstup, znají rodinnou historii, sourozence dítěte, někdy i předcházející generaci. Tito odborníci někdy mohou být pesimističtí a existuje riziko, že mohou pozornost ostatních přítomných odborníků vtahovat do minulosti rodiny. Jiní, kteří s rodinou v minulosti pracovali, i když s rodinou právě nepracují, mohou přinést povzbudivé informace o rodinné dynamice a o způsobech fungování rodiny v krizových situacích. Do situace mohou vnést optimističtější pohled na rodinu, do jejíž problematiky ostatní odborníci teprve začínají pronikat, seznamují se s ní a začínají s ní spolupracovat, což se často děje právě v situaci krize.

Přizvání odborníků, kteří s rodinou budou pracovat, je velmi důležité z hlediska prevence, při přechodu z jednoho prostředí do druhého proto, aby byla zajištěna kontinuita v doprovázení a podpoře rodičů a dítěte.

Principy případových konferencí

Aby byly PK skutečným nástrojem pomoci dítěti a jeho rodině, je třeba vyjasnit základní principy, které pomáhají PK odlišit od jiných, direktivnějších forem práce. Např. od pohovorů, nebo projednávání určitých situací před komisemi, v rámci kterých se odborníci snaží identifikovat potíže dětí a požadují od rodičů / dítěte jejich odstranění.

Tyto principy obsahují konkrétní hodnoty, které jsou určující pro celý proces PK a které pomáhají všem přítomným vytvářet atmosféru bezpečí a dobré podmínky pro spolupráci na komplexním vyhodnocení situace a plánování toho nejlepšího možného řešení. V neposlední řadě tyto principy podporují odpovědnost či závazek, aby všichni, kdo byli přítomni na PK, dodržovali vytvořený týmový plán. Ze zkušeností vyplývá, že většinou pouze spokojení účastníci PK s pozitivním a akceptujícím vztahem k vytvořenému plánu (plán jim dává smysl) jeho kroky zrealizují ve své práci a v životě (přijmou ho za svůj).

„Strážcem“ níže uvedených principů v průběhu celého procesu PK je ten z účastníků, který ji moderuje – provádí všechny přítomné průběhem PK. Na tomto místě lze zmínit rčení, že není tolik důležité „s jakými kartami hrajeme, ale jak s nimi hrajeme“. Proto se pojďme na základní principy PK více zaměřit.

Základní principy PK

- Respekt k různostem a specifickým potřebám rodin,
- informovanost,
- spolupráce všech účastníků,
- partnerství,
- odpovědnost / závazek k dodržování plánu.

Respekt k různostem a specifickým potřebám rodin

Respekt k různostem a specifickým potřebám rodin je zásadní podmínkou celého procesu a efektivity PK.

Každý potřebuje cítit, že je respektován, že je vnímán jako plnohodnotná lidská bytost. Když není tato potřeba uspokojována a rozvíjena, přináší to řadu potíží. Rodiče / dítě, kteří se cítí sociálně odmítáni těmi, kteří jim mají pomáhat, prožívají velmi intenzivní negativní pocity. Jejich dlouhodobé pocity frustrace, lítosti a hněvu mohou být příčinou jejich případného neadekvátního chování během PK.

Respekt a úcta k dětem i jejich rodinám ovlivňuje profesionální dovednost odborníků zbavovat se předsudků a / nebo tendencí „sklouznout“ ke stereotypu ve spolupráci s rodinami.

Pomáhá jim udržet si objektivitu, individuální přístup, schopnost nehodnotit ale vyhodnocovat, nepředjímat ale hledat řešení, nezobecňovat ale individuálně hledat cesty k porozumění situaci nebo určitému vzorci chování.

Kopřiva (2006) výstižně vyjádřil známé doporučení, jak lze respekt projevovat v praxi všude tam, kde se setkáváme s odlišnostmi, nehlédě na věk, sociální status, rasu nebo pohlaví.

„Respektovat druhé, chovat se k nim s úctou, znamená především dvě věci:

- Chovat se k lidem tak, aby to nezraňovalo jejich lidskou důstojnost. Základním vodítkem při tom je nedovolit si k nim nic, co nechceme, aby si oni dovolili k nám.
- Přijmout fakt, že se od nás mohou lidé lišit – mají jiný vkus, chutná jim jiné jídlo, mají jiné názory, nadání, životní styl, než máme my. Liší se ještě v mnoha jiných věcech, aniž by byli lepší nebo horší než my. Jsou prostě jiní, a to přesto, že jako lidstvo tvoříme stejný druh a máme tytéž základní potřeby“.

Rodiny se s dopady obtížných situací vyrovnávají různě, podle dlouhodobě naučených vzorců chování, kterým rozumějí a které jim v mnoha případech dávají smysl, pocit bezpečí a identity. Tyto vzorce ale mohou být výrazně jiné, než chování, které od nich očekávají pracovníci tvořící interdisciplinární tým.

Pro pomáhající pracovníky může být někdy obtížné udělat z těchto odlišností téma konzultace s rodinou, a zbývá jim už jen malý krůček, aby si začali vytvářet negativní úsudek (předsudek) o rodině, uvěřili mu a prezentovali ho na PK jako objektivní charakteristiku rodiny.

Příklad z praxe

Společným úkolem pracovníka NNO a matky dítěte, které má potíže ve škole, je zlepšit jeho domácí přípravu. Zlepšení se má projevit nejpozději do tří měsíců, dítě si mělo zlepšit prospěch tak, že postoupí do dalšího ročníku. Pracovník NNO na společných konzultacích s matkou a dítětem zjišťuje, že nedochází ke zlepšení, dítě ve škole stále neprospívá.

Třídní učitelka si stěžuje pracovníci SPOD, že nedochází ke změnám.

Pracovnice SPOD se rozhodla svolat PK, uvažuje o nařízení výchovného opatření soudu nad dítětem.

Pracovník NNO si dělá pečlivou přípravu na každou konzultaci s matkou i dítětem, proběhlo jich šest v průběhu dvou měsíců – ke zlepšení nedošlo. Proto na poradě žádá kolegy o doporučení, jak matku a dítě motivovat, přes využití jejich nápadů stále ke zlepšení nedochází. Situaci rodiny si bere na případovou supervizi, kde dostává podněty, co dalšího může pro rodinu udělat – přesto nedochází ke kýženému zlepšení. Je frustrovaný z neúspěchu ve své práci, přestává věřit v možnost dobré změny v rodině. Vzniká u něho přesvědčení (předsudek), že tato matka nemá zájem o dítě, je pohodlná, líná, nespolupracující, atp. Uvažuje, že „hodí ručník do ringu“ a pro nespolupráci matky ukončí službu rodině.

Jaké budou dopady jeho rozhodnutí na dítě? Může s tímto názorem na rodinu přijít na PK?

Pokud před PK s matkou neotevře otázku naplnění / nenaplnění společného úkolu a vzájemného porozumění / neporozumění, nedozví se, že tato matka vyrůstala u svých prarodičů, kteří ji na začátku každého školního roku koupili aktovku a potřebné pomůcky. Připravovali jí svačinu, platili jí obědy ve školní jídelně, dohlíželi, aby do školy chodila čistá, pravidelně a včas.

Nedozví se, že tento vzorec chování matka považuje za dostatečně dobrý. Umožnil jí, že se vyučila a získala takové návyky, díky kterým si našla práci a může svému dítěti zajistit nejen stabilní bydlení, ale vše, co podle ní potřebuje.

Nevyjde najevo, že matka smysl přípravy dětí do školy nechápe stejně jako on.

Nezjistí, že matka dítěti platí obědy a že ho začala vodit do školy a ze školy každý den tak, aby bylo alespoň patnáct minut před začátkem vyučování na místě.

Nedozví se, že matku nenapadlo, že má dítěti kontrolovat domácí úkoly, stav učebnic a ostatních pomůcek. Matka neví, že její dítě potřebuje, aby ho alespoň každý druhý den vyzkoušela z počtů.

Nenapadne ho, že toto chování matka považuje za „gádžovské“ a nebude ho pravděpodobně dělat.

Nedozví se, že matka chce, aby bylo její dítě ve škole spokojené a vyučilo se jako ona řemeslu.

Nedoje k hledání formy podpory, kterou je matka dítěti schopna poskytnout.

Proto se od matky nedozví, že by se nebránila možnosti, aby k nim domů chodil dobrovolník, který by dítěti pomohl překonat nedostatky v počtech a pokusí se mu ukázat, jak se má učit.

Předsudky a myšlenkové stereotypy jsou zásadními brzdami porozumění a spolupráce v situacích, které jsou nejčastěji řešeny na PK. Sama se nejednou přistihnu, že mám tendenci navrhopat postupy práce s rodinou pouze z popisu jejich obtíží, myslet si, že některé činnosti nemá smysl pro rodinu dělat, protože jsem do nich v práci s předchozími rodinami investovala důvěru, čas a energii, přesto se rodiny rozhodly udělat jiné kroky.

Dynamiku komunikace na PK i následnou spolupráci někdy ovlivňují i předsudky mezi pracovníky či zástupci různých institucí. V praxi se lze např. setkat s takovými variantami předsudků, jako jsou:

- pracovníci NNO sdělují do zpráv o klientských rodinách jenom to dobré, aby si je zavázali k další spolupráci. Dělalí to proto, že potřebují uvádět do statistiky pro donátory vysoké počty osob ve službě či v projektech.
- Pracovníci SPOD udělají několik „předběžných opatření“ a mají pocit dobře odvedené práce.
- Pokud není pomáhající pracovnice Romka, nemůže nikdy navázat dobrý profesionální vztah s romskou rodinou.
- Za selhávání rodiny může pracovnice NNO, protože s rodinou pracovala.

Co po přečtení těchto vět cítíte? Co byste mi nejradši rekli? Dovedete si představit, že bychom si zítra sedli společně ke stolu u PK a začali bez potíží jednat?

Respekt, úcta a citlivost proti předsudkům během PK neznamená, že budeme vše, co děti / rodiče dělají schvalovat nebo jim ve všem vycházet vstříc. Důležité je si uvědomovat, že není nikomu příjemné být nespravedlivě a ještě k tomu veřejně

posuzován. Proto je v průběhu celého jednání potřeba volit natolik respektující postupy práce a způsob komunikace s rodinou, které nám umožní s rodiči / dítětem bezpečně komunikovat – říkat, co je potřeba, řešit s nimi náročné situace, je-li to nutné nesouhlasit nebo se ohradit.

Informovanost

Princip informovanosti znamená, že jednotliví členové interdisciplinárního týmu sdílejí informace, které znají, týkají se cíle PK a které mohou vést k dobrému vyhodnocení situace a nalezení optimálního řešení. Pro průběh PK není zpravidla nutné její účastníky seznamovat s generačními potížemi rodiny mnoho let zpětně. Podstatné je vědět, co důležitého se dělo v rozhodném období, kdy vznikaly obtíže řešené na PK.

Znalost dlouhodobě opakujících se vzorců chování členů rodiny je důležitá a odborníci ji mohou využít zejména při individuální práci s rodinou v případě, že jsou rodiče otevření o příběhu rodiny hovořit.

Jak lze tento princip vnášet do PK, aby byl přínosem a ne brzdou v případě, že je třeba sdělit i informace, které rodiče / děti neradi slyší?

Výhodou je, že účastníci PK o její realizaci vědí předem, stejně tak předem znají její cíl. Mohou si tedy dobře promyslet, jaké informace budou o situaci dítěte a rodiny podávat, jak jimi podpoří cíl PK a ovlivní její výstupy. Zároveň si mohou předem zvolit způsob sdělení těchto informací tak, aby nedošlo k obraným reakcím rodičů / dětí. **Při sdělování informací o rodině je potřeba se vyhýbat:**

- negativnímu hodnocení (posuzování) rodičů / dítěte a kvalit jejich osobnosti,
- negativním sdělením o minulosti a předjímání, co špatného by se mohlo v budoucnosti stát,
- projevům nadřazené pozice.

Spolupráce

Podpora spolupráce všech účastníků zajistí, že každý chápe cíl PK, má dostatek času říci, jak cíl i řešený problém vnímá, jak se ho dotýká, jaké má podle jeho názoru dopady, pozitiva i negativa. Spolupráce rodičů příp. dítěte s přítomnými odborníky je zásadní při vyhodnocování situace dítěte a rodiny a následném plánování

změn – umožňuje rodičům získat náhled na potřeby dětí a zmocňuje rodiče v jejich kompetencích tyto potřeby zajišťovat. Je-li dítě schopno formulovat své názory je potřeba, aby tyto názory prostřednictvím jiné osoby / účastí dítěte na PK zaznívaly a aby jim byla věnována pozornost. Odborníci se dozvědí, jakou hodnotu má každá konkrétní potřeba v myšlení rodičů, dítěte i v systému rodiny.

Proto tento princip ovlivňuje podobu výstupů PK a zvyšuje pravděpodobnost, že se vytvořený plán stane skutečností.

Spolupráci všech účastníků v procesu PK lze zajistit tak, že každý účastník dostává v průběhu PK stejnou možnost vyjádřit se k tématům, o kterých se hovoří, názory každého jsou akceptovány, aniž by byly hodnoceny či zpochybňovány. Není důležité, zda se jedná o rodiče, pracovníci SPOD, nebo ředitele školy. Podobným způsobem mají účastníci možnost se k některým tématům nevyjádřit.

Partnerství rodičů a odborníků

PK není pranýř ani trest. Jak rodičům / dětem zprostředkujeme, že se jedná o pomáhající nástroj?

Partnerství rodičů a odborníků je další důležitou hodnotou. Kompetence a role rodičů a odborníků přesně vyjadřuje slovo partnerství, tzn. že odborníci vnímají rodiče jako partnery. Přijímáme-li rodiče jako partnery, vytváříme na atmosféru klidu a mentální prostor pro spolupráci. Rodiče nemají tolik profesionálních kompetencí v oborech zaměřených na pomáhání a interdisciplinární spolupráci jako přítomní odborníci, což jim neumožňuje být v rovnocenném postavení člena týmu. Tím nelze snižovat skutečnost, že mohou být špičkovými odborníky ve svých profesích. Partnerství rodičů a odborníků zahrnuje takové kvality, jako je respekt, úcta a uznání v jejich nezastupitelné roli – dítě má vlastní rodiče jen jedny (i rodiče žijící na ulici jsou schopni říci, co potřebují jejich děti, co je pro ně v konkrétní situaci nejlepší a spolupracovat s týmem odborníků, aby byly potřeby dětí naplněny bez jejich další traumatizace).

S termínem „partnerský přístup“ se setkáváte leckde. Může se snadno stát, že o partnerském přístupu hovoříme, ale praktickými způsoby komunikace ho popíráme – rodiče usměrňujeme, vytýkáme jim nedostatky, nenalézáme na jejich chování nic pozitivního. Mohou rodiče v těchto situacích udělat něco jiného, než jít do obrany? Mohou cítit, že jsou vnímáni jako kompetentní osoby, které jsou schopné spolupracovat a řešit potíže svých dětí a rodiny?

Není žádoucí, aby se namísto procesu spolupráce na hledání nejvhodnějšího řešení, situace změnila v boj o moc. Rodiče / dítě se pak pravděpodobně utvrdí v postoji, že nemá význam snažit se spolupracovat, ale že je PK stejně jako všechno ostatní „bojištěm“. V takovém prostředí se ztrácí možnost skutečné spolupráce a zpravidla „prohrají“ všichni.

Nelze popřít, že i partnerský přístup má své hranice. Mohou nastat situace, kdy to bude mezi rodiči a některým z odborníků nebo mezi odborníky navzájem „jiskřit“, kdy se budou zlobit, rozčilovat, atp. Přesto je potřeba, aby se odborníci chovali respektujícím způsobem a komunikovali věcně bez emotivních vstupů. Není nutné, aby se na sebe všichni usmívali, ale přítomní odborníci by měli spolupracovat na zachování atmosféry, ve které se nikdo necítí ponižován či favorizován.

Některé projevy chování rodičů dalším odborníkům oprávněně vadí (např. vulgární komunikace s dítětem, osočování pracovníka SPOD nebo personálu pečujícího o dítě umístěné mimo rodinu).

V takovýchto situacích se snažme rodiče akceptovat v jejich rodičovské roli, pokusme se mít více porozumění pro motivy jejich chování a vytvářet jim prostor, aby mohli říci, co si přejí. Tak jim lze pomoci novým způsobem nahlédnout na potřeby dítěte. Nevhodně se většinou chová ten, kdo se sám cítí frustrovaný a špatný. Je to nepochybně závažné etické téma, které si zaslouží širší diskuzi. V komunikačně náročných situacích máme příležitost rozšiřovat své možnosti tolerance, protože dobře víme, že bez pomoci rodičů a bez jejich spolupráce kvalitativní změny v naplňování potřeb dítěte a / nebo v podmínkách rodiny nemohou nastat.

Soudy zbavují rodičovské zodpovědnosti jen ty rodiče, kteří hrubým způsobem ohrožují zdravý vývoj nebo život dítěte. Navíc soudní procedury trvají neadekvátně dlouho v porovnání s tím, že děti potřebují mít podmínky pro svůj optimální vývoj „tady a teď“.

- Tento princip zahrnuje i partnerství mezi jednotlivými odborníky. V praxi ho lze naplňovat nasloucháním a respektem k názorům druhých kolegů nezávisle na jejich délce praxe, instituci zaměstnavatele a pozici, na které s dítětem / rodiči pracují. Neznamená to, že všichni musí souhlasit s názorem všech. Princip partnerství naplňujeme mimo jiné i dodržováním obecných norem slušného chování.

Odpovědnost / závazek jednotlivých účastníků k dodržování plánu vytvořenému na PK je princip, který lze podporovat zahrnováním všech výše uvedených principů do celého průběhu PK. Nečekejme, že je tento princip samozřejmý pro všechny účastníky, nebudeme pak zbytečně zklamaní.

Odpovědnost / závazek k dodržování plánu posilujeme již tím, že každý účastník PK předem ví, jaký je její cíl a jak může k jeho naplnění přispět svou osobní účastí a angažovaností. Na základě těchto informací se většinou účastník rozhoduje, jestli na PK přijde. Participace na jednotlivých částech struktury PK zvyšuje i pocit odpovědnosti / závazku k dodržování plánu vytvořeném na PK.

Závěrem tohoto textu si dovoluji poděkovat a podpořit všechny odborníky / členy interdisciplinárních týmů citátem:

“Kdo spoléhá jen na dobro v lidech, tomu se jednoho dne povede špatně. Kdo věří jen ve zlo v lidech, tomu se nepovede lépe“.

W. Ruede–Wissmann

Detekce syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v ordinaci praktického lékaře

MUDr. Pavel Biskup

Ze společenské situace, ze sociálního prostředí dítěte a z aktuálního zdravotního a psychického vývoje dítěte lze vyslovit podezření na syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (dále jen sy. CAN). Pokud zdravotnické zařízení rozezná, že dítě a nebo i jeho sourozenci žijí v rizikovém prostředí, pak se, v souladu s Úmluvou o právech dítěte, jedná o děti ve zvlášť obtížné situaci, které potřebují zvláštní pomoc společnosti, čímž se míní multidisciplinární a mezirezortní přístup. Dětský fond OSN, UNICEF, v této souvislosti upozorňuje na:

celospolečenská rizika, např. národnost, příslušnost k určité etnické skupině, neschopnost komunikovat českým jazykem, místo pobytu: městská aglomerace či venkov, ohrožení válečným konfliktem, zasažení přírodní katastrofou, vtažení do ekonomických problémů národů či rodičů, dále na:

rizikové vztahy v rodině, např. děti nezletilého rodiče, děti mladé matky samoživitelky, děti imigrantů, děti uprchlíků hledajících azyl, děti minorit, děti vyrůstající v prostředí se zvýšenou kriminalitou, děti rodičů s HIV / AIDS, nemanželské děti, děti toxikomanů, děti bezdomovců, děti z incestního spojení, děti narozené v rodině s etnickými, náboženskými či národnostními rozdíly, děti narozené rodičům se zvláštním životním stylem a na

rizikové dítě, např. nezaregistrované úřady před, během a po porodu, neregistrované u praktického lékaře pro děti a dorost, z mnohočetných gravidit, narozené v nepříznivém prostředí, s postižením, s HIV / AIDS.

Klinický obraz týrání

Fyzické týrání

Modřiny: nejčastější známka fyzického týrání. Nejčastěji vznikají úderem či úderem, kroucením kůže končetin či uší. Typickým místem nálezu jsou zadeček, záda, stehna. Rozsah i tvar modřiny mnohdy naznačuje předmět, kterým byla způsobena. Nejčastěji se jedná o elektrickou šňůru spotřebiče. Švih zanechává úzkou modřinu se smyčkou ve tvaru „U“. Modřiny mohou být po celém těle, např. stopy prstů na kůži krku po škrcení. Modřiny v obličeji nasvědčují úderu pěstí. Modřina obočí nebo jeho natržení svědčí o úderu pěstí. Opakující se nález modřin na typických místech znamená vždy fyzické násilí. Důležité je správně popsat lokalizaci, velikost, tvar, barvu a četnost modřin (např. modřina stará do 2 dnů je s otokem a bolestivostí místa, modřina stará do 5 dnů je červená až modrá, modřina stará 5–7 dní je zelená, modřina 7–10 dní stará je žlutá, modřina stará 10–14 dní má hnědou barvu a z modřiny staré 2–4 týdny jsou vidět jen zbytky obrysů), oděry a jiné poranění kůže.

Popáleniny: podezřelý je mechanismus vzniku, který doprovodná osoba uvádí. Typický způsob popálení je od cigaretového oharku. Fyzicky týrané děti jsou páleny na místech, která se běžně při vyšetřování dětí neodhalují, např. na chodidlech. Čerstvá popálenina je charakteristická svým cirkulárním tvarem s hlubokým efektem. V pozdějším období se rána impetiginizuje. Cigaretové spáleniny zanechávají jizvy. Při nálezu jedné podezřelé cirkulární spáleniny či jizvy je třeba hledat na

těle další. Časté, zvláště u dětí kojeneckého a batolecího věku, je opaření vařící vodou. Typickým místem opaření je rozkrok – zadek a genitál, s opařením dolních končetin. Příznaky spálení žhavým předmětem (plotna, žehlička) jsou typické na dlaních, chodidlech a zadku.

Fraktury: nejčastěji končetin, žeber, lebky. 15–20 % týraných dětí utrpí frakturu. U dítěte mladšího 2 let je každá fraktura podezřelá z fyzického týrání, resp. ze zanedbávání péče. Je třeba pozorně zvažovat autenticitu mechanismu úrazu, správným vodítkem je i úroveň psychomotorického vývoje zraněného dítěte. Podezření ze syndromu CAN již musí vzbudit pozdní příchod zraněného k prvotnímu lékařskému ošetření (i za několik dní), opakující se úrazy a fraktury, mnohdy na různých částech těla a v různých fázích hojení. Charakteristickým úrazem fyzického týrání jsou zlomeniny žeber. Fraktury dlouhých kostí jsou u dětí většinou spirální a mohou vzniknout též kroucením, škubnutím a silným úderem. Fraktury lebky nejčastěji vzniknou úderem předmětu anebo úderem lebky do tvrdého předmětu.

Poranění centrálního nervového systému: vzniká úderem nebo nárazem hlavy do tvrdého předmětu. U kojenců může dojít k poranění mozku hrubým a intenzivním zatřesením těla. Následkem hrubého úrazu mozku se rozvine subdurální hematom s dalšími klinickými projevy. Každé bezvědomí dítěte je potřeba řádně klinicky vyšetřit na dětském lůžkovém oddělení nemocnice.

Poraněné oči a vyražené zuby: jsou neobvyklé úrazy dětí a je potřeba dohledat event. další symptomy syndromu CAN. U kojenců bývá, po surovém krmení lžičkou, časté natržení uzdičky horního rtu.

Poranění nitrobřišních orgánů je většinou přidruženým nálezem fyzicky týraného dítěte. Mnohdy se jedná o natrženou slezinu, játra, roztržený žaludek, duodenum, hematom v břišní stěně, traumatickou pankreatitidu, event. pseudocystu pankreatu. Roztržení či utržení ledviny je též možné. Při podezření na syndrom CAN je třeba vždy vyloučit **poranění genitálu**.

Psychické týrání a šikanování

Podstatou psychického týrání a šikanování je zesměšňování, kritizování, ponižování a terorizování dítěte v soukromí i na veřejnosti nebo naopak nepřiměřené nároky na ně. Rodič ignoruje adekvátní potřeby dítěte a vědomě je terorizuje. V dítěti postupně narůstá pocit neštěstí, podceňování, neúspěšnosti a beznaděje. Navenek je dítě samotářské, bez kamarádů, mnohdy vystaveno šikanování spolužáků. Psychické týrání dítěte zahrnuje též zřeknutí se dítěte, resp. prosazování ústavní péče a výchovy. Typickým znakem psychického týrání je zamykání ve sklepě, na toaletě nebo ve chlěvě se zvířaty. U dětí psychicky týraných se zhoršuje školní prospěch, objevují se nevysvětlitelné teploty, bolesti břicha, bolesti hlavy, pomočování i pokálení. Podobné příznaky jsou popisovány u dětí, o které rodiče nadměrně pečují. Nejčastější forma psychického mučení je tam, kde jsou spory o to, kým bude vychovááno, s kým bude žít, s kým se smí či nesmí stýkat. Tato situace je v mnoha rodinách v rozvodovém řízení. **Šikanování** se obvykle definuje jako agrese, které se dopouští jedinec nebo skupina vůči jedinci nebo skupině víceméně bezbranným, ať už pro fyzickou nebo jinou slabost nebo nemožnost účinné obrany. Za charakteristické se považuje opakování agrese vůči téže oběti.

Sexuální týrání a zneužívání

Klinická manifestace sexuálně zneužitého dítěte je specifická a nespecifická. **Specifickými symptomy jsou:**

- pohlavně přenosné choroby, včetně HIV / AIDS, ragády a poranění oblasti anální a genitální, hematomy na pohlaví, známky deflorace u nezletilé, gravidita.

Nespecifické symptomy jsou:

- poruchy spánku, enkompresie, enuresa, bolesti břicha, nechutenství, zvracení, poruchy řeči, okusování nehtů, cucání palce, zhoršení prospěchu, fobie, tiky, hysterie, asociální chování, ztráta sebehodnocení, psychosomatické potíže, deprese, narkomanie, promiskuita, prostituce, útoky z domova, atd.

Zanedbávání péče je nejčastějším projevem sy. CAN. Může, ale nemusí současně probíhat s týráním dítěte. Ohrožuje však dítě na životě a způsobuje jeho opoždění v neuropsychickém vývoji. Zanedbávání péče nejčastěji pozorují a posléze popisují sousedé v místě bydliště. Pokud má lékař podezření ze zanedbávání péče,

vždy získá validní informace od pedagogů. U zanedbávaných dětí je charakteristická: retardace vývoje, včetně netypického průběhu růstové křivky, absence dítěte při pozvání na systematickou prohlídku, absence při depistážích a očkovacích programech, ignorace doporučených diagnostických a léčebných postupů, vyšší úrazovost. Objektivní názor na péči o dítě získá praktický lékař pro děti a dorost jedině z opakované návštěvy v bytě rodiny a prohlédnutím si místa, kde se dítě učí, stravuje a spí.

Důvody, které vedou lékaře k podezření ze syndromu CAN

Před vyslovením podezření ze syndromu CAN je nezbytné, současně s převzetím dítěte do péče, aby praktický lékař pro děti a dorost:

- a) získal Zprávu o propuštění novorozence či Protokol o předání pacienta,
- b) zjišťoval a zapisoval do zdravotnické dokumentace aktuální sociální zázemí dítěte a jejich změny,
- c) pojal podezření na dítě žijící v rizikovém prostředí, pokud rodič (zákonný zástupce) dítěte odmítl udát jméno a adresu posledního praktického lékaře pro děti a dorost,
- d) pojal podezření na dítě žijící v rizikovém prostředí u rodičů, kteří často mění ošetřujícího lékaře nebo vyhledali opakovaně lékaře a uváděli nedůvěryhodnou anamnesu potíží dítěte,
- e) rozeznal užívání nedoporučených postupů v léčbě dítěte,
- f) rozeznal chybné způsoby péče o dítě včetně jeho stravování,
- g) provedl komplexní vyšetření dítěte při převzetí do péče, včetně výšky, hmotnosti, obvodu hlavičky a paže, BMI, vyšetření moče a popisu stavu dítěte. Důležité je postřehnout anomálie v oblečení, chování a v navazování kontaktu s dítětem. Obzvláštní pozornosti je potřeba věnovat popisu zhojených poranění, jizvám, tetováním, opruzeninám či nepřiměřenostem v chování dítěte,
- h) řádně, čitelně a úplně provedl o vyšetření zápis do zdravotnické dokumentace.

Při podezření ze syndromu CAN lékař musí

- a) zachovat profesionální jistotu v komunikaci s dítětem a jeho doprovodem,
- b) zabránit konfrontačnímu pohovoru s doprovodem dítěte,

- c) zaznamenat údaje získané od doprovodu dítěte (dle možností i od dítěte) ve vztahu k aktuálním potížím dítěte,
- d) provést cílené vyšetření dítěte, včetně výšky, hmotnosti, obvodu hlavičky a paže, BMI, vyšetření moče popisu stavu dítěte. Důležité je postřehnout úroveň oblečení, způsob chování a případné obtíže s navazováním kontaktu s dítětem. Obzvláštní pozornosti je potřeba věnovat popisu poranění či změnám v chování dítěte,
- e) v případě podezření na sexuální zneužívání, zvláště pozorně vyšetřit genitál a řitní otvor. Mnohdy jsou známky násilí patrné na prádle, které je potřeba zajistit (stopy krve, spermatu),
- f) písemně zaznamenat všechny údaje ze svého vyšetření do zdravotnické dokumentace (viz dále),
- g) na základě subjektivních i objektivních údajů okamžitě telefonicky informovat o svém podezření orgán sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD). Dle reálné situace oznámí OSPOD svůj další postup a kam dítě odesílá. Každému dítěti s podezřením na syndrom CAN okamžitě zařídí hospitalizaci na dětském oddělení nemocnice.

Další postup lékaře (alternativy)

- u dítěte, které vyhledalo lékařskou péči samo, zařídí jeho převoz k okamžité hospitalizaci na dětském oddělení nemocnice (vždy osobně či v doprovodu zdravotní sestry) nebo,
- u dítěte, jehož doprovod upozornil lékaře na své podezření ze sy. CAN (např. učitel, instruktor, soused, příbuzný dítěte atd.), zařídí převoz dítěte k okamžité hospitalizaci na dětském oddělení nemocnice. Z důvodu budoucích svědeckých výpovědí si lékař vyžádá od doprovodu spojení (jméno, bydliště, telefon atd.) nebo,
- v případě dítěte, jehož doprovod může být pachatelem syndromu CAN (rodič, pěstoun), musí postupovat rozhodně, neboť dítě je v ohrožení života. Vždy předá doprovodu písemné doporučení dítěte k okamžité hospitalizaci na dětském oddělení nemocnice. Lékař se za vhodnou dobu ujistí, zda dítě bylo hospitalizováno.

POZOR! V případě existence reálného nebezpečí další agrese doprovodu vůči dítěti musí lékař zajistit jeho převoz za asistence Policie ČR. Pokud doprovod odmítl respektovat doporučení k okamžité hospitalizaci dítěte nebo dítě nepředal do

nemocniční péče, lékař tuto skutečnost neprodleně nahlásí OSPOD a Policii ČR.

- h) na základě subjektivních i objektivních údajů se lékař rozhodne, že bude telefonicky informovat o svém podezření Orgán sociálně právní ochrany dětí a
- dítě, které vyhledalo lékařskou péči samo nepropustí z ordinace do doby, než-li orgán neprovede další opatření nebo,
 - požádá doprovod dítěte o setrvání v čekárně ordinace do dalšího opatření nebo,
 - doporučí dítě k okamžité hospitalizaci na dětské oddělení nemocnice nebo,
 - odešle dítě s doprovodem ke konziliárnímu vyšetření na odborné pracoviště nebo,
 - odešle dítě s doprovodem na dohodnuté místo jejich dalšího pobytu.

Oznamovací povinnost při podezření ze syndromu CAN zdravotnický pracovník splní tím, že podá okamžitou telefonickou zprávu orgánu sociálně právní ochrany dítěte. Příslušnému pracovníkovi vždy zdravotnický pracovník sdělí, kam dítě, u kterého má podezření ze sy.CAN, odesílá. Oznamovací povinnost vyplývá z ustanovení § 7 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., kdy každý je oprávněn upozornit orgán sociálně – právní ochrany dětí na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti, na skutečnost, že rodiče nemohou plnit povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, nebo na skutečnosti uvedené v § 6 odst. 1 písm. b) až e) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.

Zápis do zdravotnické dokumentace dítěte musí obsahovat datum a čas prvotního podezření ze sy. CAN a jméno doprovodu dítěte. Následuje záznam vlastního šetření, tj. subjektivní popis potíží vyslovený dítětem nebo doprovodem a komplexní vyšetření dítěte s popisem nálezů. Do dokumentace si zdravotník zaznamená jméno pracovníka orgánu sociálně právní ochrany dítěte, kterému bylo podezření ze sy. CAN nahlášeno a zařízení, do kterého bylo dítě s doprovodem odesláno.

Kopii zápisu vyšetření předá na vyžádání Policii či Orgánu sociálně právní ochrany dítěte, a to v souladu s § 53 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dítěte, v platném znění.

Diagnózu sy. CAN, která potvrzuje podezření na sy. CAN u dítěte, lze definitivně stanovit na základě komplexního vyšetření multidisciplinárního týmu odborníků

dětského lůžkového zařízení (resp. zvláštního dětského zařízení – kojenecký ústav, dětský domov do 3 let věku, dětské centrum).

Terapeutická práce se v praxi praktického lékaře pro děti a dorost řídí dle doporučení odborných ambulancí a sociálním statutem dítěte, které se nachází v biologické rodině nebo náhradní rodinné péči nebo v péči ústavní.

O autorech

Mgr. Klára Šimáčková Laurenčíková

odborný garant

Vystudovala speciální pedagogiku na PedF UK. V současné době zde působí jako externí pedagožka a dokončuje doktorské studium. Pracovala v Jedličkově ústavu a školách. Působila v nevládních organizacích zaměřených na pomoc osobám ohroženým domácím násilím a obětím obchodování s lidmi. Vedla podpůrné skupiny pro děti z rodin zasažených násilím. Absolvovala psychoterapeutický výcvik a výcvik v somatickém koučování. Účastnila se celé řady kurzů zaměřených na práci s traumatem. Ve státní správě zastávala pozici vedoucí oddělení sociálně právní ochrany dětí na Ministerstvu práce a sociálních věcí a náměstkyni ministra na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy. Do její působnosti patřily agendy sociálně právní ochrany dětí, ústavní výchovy, speciálního školství a prevence rizikového chování dětí a mládeže. Je předsedkyní České odborné společnosti pro inkluzivní vzdělávání a místopředsedkyní Vládního výboru pro prevenci domácího násilí. Poskytuje služby projektové supervize, moderace a facilitace.

Věra Bechyňová, DiS.

Vzděláním je sociální pracovnice. Absolvovala Vyšší školu sociální práce v Praze a řadu certifikovaných kurzů v ČR i v zahraničí zaměřených na komunikaci, sebepoznání a na individuální/týmovou práci s ohroženou rodinou. V roce 1995 založila občanské sdružení STŘEP – České centrum pro sanaci rodiny, kde pracuje jako ředitelka. Věnuje se zavádění nových programů (sociální služby, vzdělávací programy)

do praxe i do legislativních úprav, které jsou zaměřené na prevenci nebo alternativu k odebrání ohrožených dětí z rodin do zařízení pro výkon ústavní výchovy, a nebo na návrat dětí zpět do kvalitativně lepšího rodinného prostředí. Veškerá její činnost je zaměřena na řešení syndromu CAN.

MUDr. Pavel Biskup

Získal atestaci I. a II. stupně v oboru Pediatrie a specializační atestaci v oboru Sociální lékařství a organizace se zaměřením na veřejné zdravotnictví. V roce 2003 získal licenci ČLK pro výkon funkce vedoucí lékař-primář pro obor pediatrie a v roce 2012 specializační diplom pro obor praktický lékař pro děti a dorost. Působil jako odborný pracovník ve Vědecko-výzkumné laboratoři preventivní a sociální pediatrie při katedře pediatrie ILF v Praze. V současné době působí jako ředitel příspěvkové organizace Dětské centrum Strančice a od roku 1998 jako OSVČ, praktický lékař pro děti a dorost. Je autorem Dotazníku o úrazu dítěte a Doporučeného postupu pro diagnostiku a terapii syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte určeného pro praktické lékaře. Odborně publikuje v oblasti problematiky péče o dítě (Česko-Slovenská Pediatrie, Zdravotnické noviny, Náhradní rodinná péče, Pediatrie pro praxi, aj.). Jeho odborná činnost zahrnuje i přednášky pro MZ ČR, MPSV ČR, MŠMT ČR, MV ČR, IMS, Dům rodin Smečno, apod.

Mgr. Kristýna Jůzová Kotalová

Vystudovala Zdravotně sociální fakultu Jihočeské univerzity. Od roku 2005 působí na Ministerstvu práce a sociálních věcí v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, se zaměřením na metodické vedení orgánů sociálně – právní ochrany dětí a multidisciplinární spolupráci. Stejnou dobu se věnuje i lektorské činnosti, včetně problematiky CAN – přednáškám pro sociální pracovníky, ale též pro multidisciplinární týmy.

JUDr. Martin Kloubek, Ph.D.

Právník se specializací na trestní právo, kriminologii a kriminalistiku. Působí též jako soudní znalec v oboru kriminalistika. Bývalý policejní rada, podplukovník služby kriminální policie a vyšetřování – specialista v oboru vyšetřování zvláště závažné násilné a mravnostní trestné činnosti (vedoucí oddělení vražd). Nyní působí jako akademický pracovník Policejní akademie ČR v Praze, Fakulta bezpečnostně právní,

katedra kriminální policie. Externě přednáší kriminalistiku na Právnické fakultě UK v Praze. Je dlouholetým členem představenstva Bílého kruhu bezpečí (občanské sdružení pro ochranu obětí kriminality) – v rámci představenstva pověřen sledováním problematiky dětských obětí, včetně syndromu CAN. Aktivně se věnuje lektorské činnosti, zejména pro tato pracoviště: IMZ (instruktážně metodických zaměstnání) Policejního prezidia ČR, Bílý kruh bezpečí, Justiční akademie v Kroměříži. Je autorem řady odborných článků a publikací (také v oboru dětských obětí).

Mjr. PhDr. Alena Kolářová

Absolvent Masarykovy univerzity v Brně, Filozofická fakulta, kterou ukončila rigorózní zkouškou. Po ukončení VŠ působila jako pedagog v policejním školství a později začala působit jako vyšetřovatel na Krajském ředitelství hl.m. Prahy, kde se později začala specializovat na trestnou činnost páchanou dětmi a na dětech, především případy sexuálně zneužívaných a týraných dětí. Nyní vykonává pozici vedoucí oddělení Služby kriminální policie a vyšetřování Krajského ředitelství hl.m. Prahy, které se specializuje na trestnou činnost páchanou dětmi a na dětech a mravnostní trestnou činnost. Hlavní specializací jsou sexuálně motivované trestné činy páchané na dětech. V rámci své činnosti sama organizuje školení pro policisty specialisty zabývající se problematikou dětí, zejména aplikací syndromu CAN v policejní praxi. V současné době je lektorem Vyšší policejní odborné školy v Hrdlořezích, kde je realizován kurz Výslech dětského svědka.

PhDr. Branislava Marvánová Vargová

Vystudovala jednooborovou psychologii na FF UK, kde obhajovala také svou rigorózní práci na téma domácího násilí a jeho dopadů na prožívání obětí a dětí, které jsou jeho svědky. V roce 2011 ukončila prezenční část psychoterapeutického výcviku v Gestalt terapii, v roce 2013 zahájila výcvik v Biosyntéze. Působí jako psycholožka a psychoterapeutka zejména v oblasti domácího násilí. Jako lektorka vedla školicí programy zaměřené na násilí v rodině pro sociální pracovníce, policisty, zdravotníky i pedagogické pracovníky. V letech 2008-2009 byla předsedkyní Výboru pro prevenci domácího násilí při Radě vlády pro rovné příležitosti žen a mužů, aktivně se podílela na prosazení stalkingu jako trestného činu a zavádění postupů interdisciplinární spolupráce v případech násilí v rodině.

**Nové poznatky v syndromu CAN
a multidisciplinární spolupráce**

Sborník prezentací ze seminářů

Projekt:	Mgr. Radka Dydňanská
Autoři:	Věra Bechyňová, DiS. MUDr. Pavel Biskup Mgr. Kristýna Jůzová Kotalová JUDr. Martin Kloubek, Ph.D. PhDr. Alena Kolářová PhDr. Branislava Marvánová Vargová
Obálka:	Eva Barchánková
Grafická úprava:	MgA. Jana Hradcová
Vydal:	IREAS, s. r. o.
Tisk:	Powerprint, s.r.o., Praha
Náklad:	200 ks

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ